

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT

XVI. évfolyam

5—6 szám

1907

AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET

ÉRTESITŐJE

SZERKESZTI
MERZA GYULA

KIADJA AZ ERDÉLYI
KÁRPÁT-EGYESÜLET

TARTALOM: Fürdőhelyeink és a turistaság. — *Ruzitska* Béla dr.: Turista-körut a Gyalui-havasokban (tiz képpel). — *Herrmann* Antal dr.: Turista-ötletek. — *Boér* Miklós: A Krasznavölgy felső része (II.). — *Tanács* József: A kolozsvári Bükk-tetőn. — *Különfélék*: Erdély idegenforgalma. — A magurai villák (*Ruzitska* Béla dr. fényképfölvételével). — Néphiedelem egy hunyadvármegyei tengerszemről. — Havasi gazdaságok. — A hegymászó kerékpározás elmélete. — A turisták és az alkohol. — *Könyvesház*: A hegymászás története. — *Egyesületi élet*: Az E. K. E. f. évi kirándulásai (II.).

Előfizetési ára 10 korona
Megjelenik évenként hétszer

Az E. K. E. rendes tagjai tagdijuk fejében ingyen kapják

KOLOZSVÁR

Szent Bonaventura könyvnyomda

1907

STEIN-féle Ujdonságok!

Leány - Backfisch - Kostümökben, kabátokban kalapokban, szőrme-gallérokban, sapkákban és capüchonokban.

Legujabb Modellek!!

Fiú-Ruhácskák, Téli kabátok, Szőrme - Sapka és Gallérok, Matróz-Sapka.

Gyermekruha

Csecsemő kelengyék

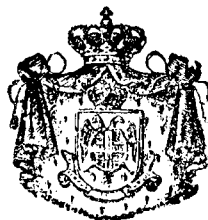
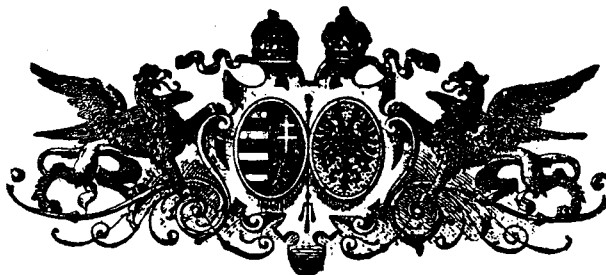
nagy választékban! Tornaruhák és Nadrágok, Iskolai kötények raktára, Posztó-, Bőr- és kötött Kamáschni, Harisnyák. Mellfűző-terem! Mérték szerinti készítés!

különlegességek!

Mátyás király-tér 1. Tanácsház.

Cs. és kir. udvari szállító.

Szerb kir. udvari szállító.

NEUMANN M.

férfi- és gyermekruha-telepe

Kolozsvár, Mátyás király-tér 14.

A tavaszi és nyári idényre tavaszi és nyári öltönyöket, átmeneti kabátokat (Double Ulster) Havelok-ujjakkal és ujjak nélkül, rövid gazd. kabátok szövethélessel, a legujabb kivitelben.

Nagy választék fiú-, leány- ruhák- és felsőkabátokból.

Minták és képes árjegyzékek ingyen és bérmentve.

Levélben való megrendeléseknél elegendő mértéknek egy régi öltöny beküldése. — Gyermekruhák rendelésénél elegendő, ha a gyermek korát, a kívánt színt és árt velem közlik.

Turista-öltönyök és turista-gallérok a legszebb és legczélszerűbb kivitelben.

RIGÓ BAGOS női divatáru, kézmű-áru és fehérnemű kereskedése

Kolozsvári, Wesselényi Miklós-utca 5. szám.

Dús választéku raktárában mindenféle kivitelben és minőségben kaphatók divatos női ruhaszövetek, Selymek, Díszek, Ruhabélések, Nap- és Esőernyők, Harisnyák, Keztyűk, Delenek, színtartó Zephírek, Batisztok, Szatinok, Píkéték, Kretonok, Vásznaok, Siffonok, Kanavászak, Csinvatok, Paplanok, Függönyök, Agy- és Asztalterítők, Butorkelmék és Szőnyegek, valamint mindennemű kész Fehérneműek stb. **Olcsó árak! Pontos kiszolgálás!**

KÉRJÜNK E. K. E. GYUJTÓT!

E. K. E. gyűjtő megrendelhető az *Unió* magyar általános gyűjtőgyár részvénytársulatnál, Budafok. 5% az E. K. E. javára.

BURGER FRIGYES

GYÓGYÁRU-, VEGYSZER-
ÉS ILLATSZER-ÜZLETE

Kolozsvár, Mátyás király-tér (Szathmáry-féle ház.)

A Karolina orsz. kórház, Vörös-Kereszt-Kórház, M. kir. államvas-
útak, Magyar kir. tud. egyetemi intézetek, több betegsegélyző
... pénztár és vidéki kórház, gyógyanyag- és kötszer szállítója ...

Dús raktárt tartok mindennemű e szakmába való anyagokból.

Mindennemű bel- és külföldi
gyógyáru különlegesség.

***

Angol, francia illatszer- és
pipere-cikkek.

***

Gummi különlegességek (prae-
servativ) férfiaknak és höl-
gyeknek.

***

Háztartási cikkek, padló-
fénymázak. — Ásványos
gyógyvizek.

Gazdasszonyok figyelmébe!

Előírásom szerint gyorsan, ol-
csón és tisztán lehet minden-
féle likőrt és rumot házilag
előállítani.

Árjegyzékkel szívesen szolgálok

Turistáknak való zsebgyógy-
tár 2 koronától 5 koronáig.

Kola készítmények, erő-
sítő szernek, fáradalmas
utazásoknál.

Amor arc-crème a legjobb bőrápoló!

Zsirtalan! 1 tégely ára 1 korona.

☞ Részletes árjegyzékkel szívesen szolgál Burger Frigyes. ☜

NOVEBBI B. Kolozsvár, Mátyás király-tér 16.

Minden hölgynek érdeke

DÚS VÁLASZTÉKU
DIVATCIKKEIMET

megtekinteni.

Tájékozásul :

1 m. jó erős Tennis-flanel . . . 16 kr.
1 m. 120 cm. széles szövet 45, 55, 65 kr.
1 m. jó mosó karton szövet 20, 22, 25 kr.

FOG

műterem!

NAGY JENŐ

szájpadnélküli műfog-
speciálista fogműterme

Kolozsvárt, Wesselényi-M.-utca 6. (Dr. Goth-ház.)

— Elvállalom a fogászat körébe tartozó összes teendőket. —

Munkáimért felelősséget vállalok, úgy jutányosság, valamint tartósság tekintetében és azokért díjazást utólag elfogadok. Felvilágosítással naponta 1—2-ig a nagyérdemű közönség rendelkezésére állok. — Vidékieknek levélbeni megkeresésére azonnal válaszolok. — **Szegényeknek 8—9-ig ingyen rendelés.** — A nagyrabecsült közönség pártolását kérem. Tisztelettel **Nagy Jenő, szájpadnélküli műfogspeciálista.**

IRODALOM.

Hasznos könyvecske. Már negyedik évfolyamban jelent meg az E. K. E. *Turista-Naptára*, mely fényképpel ellátva arcképes igazolóul szolgál s a beálló furdó időszak alkalmából tagjainknak sokféle kedvezményt nyújt.

Egy tagtárs beküldötte az általa tavaly igénybe vett megtakarításokat és kiderült, hogy 56 korona 80 fillér kedvezményben részesült hirlapok megrendelésénél, furdó-dijaknál, vendéglői étkezésnél, társas kirándulásoknál, belépőjegyeknél, bevásárlásoknál, utazási díjaknál.

Tehát az illető egyesületi tag 6 korona tagdíj fejében díjtalanul kapta az „Erdély” című folyóiratot és említett kedvezményekkel megtakarított 50 koronát meghaladó összeget. Az E. K. E. *Turista-Naptára* a hasznos tudnivalókon, turista tanácsokon és a kirándulási programok dús választékán kívül magában foglalja a tagok 150-re menő mindenféle kedvezményét és azok igénybevételének módját. A beküldött és lebélyegzett vízitalaku fénykép beillesztésével válik a *Turista-Naptár* arcképes igazolóvá, melynek felmutatásával a felsorolt előnyök igénybe vehetők. — Ajánljuk t. tagtársaink figyelmébe.

Nincs többé ugorka-szezon. Ezt jól tudja minden művelt újságolvasó és méltán világtól elmaradott embernek itéli azt, aki a nyári hónapokra beszünteti az előfizetést, mert „nyáron nem történik semmi”. Sőt! A Pesti Hirlapnál pedig, mely télen-

nyáron a legbővebb, legtartalmasabb és éppen azért a legkedveltebb lap, már csak azért is üdvös a nyárra is előfizetni, mert csak az állandó előfizetők kapják meg teljesen ingyen a lap karácsonyi ajándékát, a *Pesti Hirlap nagy képes naptárát az 1908-ik esztendőre.* A *Naptár* ezuttal is bő, mulattató és közhasznú tartalommal fog megjelenni és temérdek kép diszítí. Éppen ezért a félév alkalmából kívántuk a mi közönségünk figyelmét is felhívni az előfizetés megújítására, mert nincs többé ugorka-szezon. A Pesti Hirlap előfizetési ára negyedévre 7 korona; egy óra 2 kor. 40 fillér. Kiadóhivatala, hova a pénzt legcélszerűbb postautalvánnyal megküldeni: Budapest, V., Váci-körút 78.

Divat Újság. A divatnak a kedvtelését, hogy a legrégebb dolgokat újabb és tetszetősebb, alakban mutassa be, nemcsak a ruhán, de a kalapnál is alkalmazzák. Nem is olyan régentől, a második császárság idejéből veszik a mintát. A szoknya is, a kalap is harangalaku. A nyári szövetek között gyönyörű szép mintákat láthatunk. A gyapjumuszlin a legszebb színekben, borvörös, lila és zöldben is divatos. Jobban mint valaha, divatos lesz a csipkés és betétes batisztruha.

A *Divat Újság* minden hónapban kétszer jelenik meg. Előfizetési ára nagyon olcsó: *negyedévre* postán való szétküldéssel, *két korona husz fillér.* Előfizetéseket elfogad a *Divat Újság* kiadóhivatala Budapesten, (VIII. Rökk Szilárd-utca 4.)

Uj Drogéria

Kolozsvár, Deák Ferenc-utca 8. sz.

Ajánlok versenyáron:

Állatgyógyászati-, betegápolási- és háztartási cikkeket.
Angol és francia illat- és pipere-cikkeket.
Rum- és likör-essenciákat.
Brandoló-, tarso- és Kerbschnitt munkákhoz mintázott falapokat, tűket és kellekeket.

Dubiniewicz Oszkár, droguista.

ERDÉLY

HONISMERTETŐ FOLYÓIRAT.

KIADJA AZ ERDÉLYI KÁRPÁT-EGYESÜLET.

Fürdőhelyeink és a turistaság

Azok a természeti kincsek, amelyek mint országrészünk gyógyító ásványvizei az erdélyi fürdőhelyek ivásra és fürdésre használt csodáshatású forrásaiból fakadnak, nagy erkölcsi és anyagi tőkét képviselnek, melynek gyümölcsöztetése maguknak a tulajdonosoknak áll legfőbb érdekében.

Több oldalról hangozott már fel egy *erdélyi fürdőszövetkezet* eszméje, mely a közös fürdőügyi érdekek s főként a bel- és külföldi reklámozás tekintetében közös akcióban egyesíthetné a fürdőtulajdonosokat és bérlőket.

Ilyen, az összes fürdők érdekében álló törekvés volna pl. az is, hogy kirándulóhelyeiket saját céljaikra értékesítsék, azok megközelítését megkönnyítsék, színes útjelzéseket, útmutató táblákat alkalmazzanak s a fürdőközönség érdeklődésének fölkeltesére és ébrentartására a szebb kilátó pontokat olcsó, de szilárd messzelátó-tornyokkal, illetve csinos pihenőhelyekkel ékesítsék.

Egyes fürdőhelyeink ilyenformán valóságos turistaközéppontokká válhatnának, ha a fürdőigazgatóságok a turistaság tervszerű munkáját fölveve programjukba, saját környékükről első sorban is *turista térképet* készítenének, hogy az alkalmas helyen kifüggesztve beszédes hirdetője lehessen a szórakozni akarók kirándulásainak. E célból az E. K. E. tanácscsal és tervezettel szívesen nyújt segédkezet, minélfogva a turistaság nem sokba kerülő létföltételeinek megteremtésére melegen felhívjuk az érdekeltek figyelmét.

Ne várjuk azt se, hogy a fürdővendégek vegyék át a kalauzolás, hiszen külföldön nap-nap után legalább egy az egész nyárára szerződött megbízható egyén, sapkáján „vezető” felirással, a fürdővendégek vagy átutazó turisták szórakoztatása céljából állandóan rendelkezésre áll.

Hogy csak néhány példát soroljunk fel, a turistaság kellő ápolásával és hasznosításával pl. *Borszék* a Bükk- és Kelemenhavast, *Tusnád* a Szt. Anna tavát (ahol a kirándulók ezidő szerint semmi

védett helyet nem találnak), továbbá *Homoród* a Hargitát és az almásiai barlangot. *Korond* a Firtost, *Szováta* a Mezőhavast, *Sztojka* a Ciblest stb. volnának hivatottak turistailag kiaknázni.

S ez csekély befektetéssel fokozná a fürdőhelyek értékét és látogatottságát egyaránt.

Mínt hogy azonban a tapasztalat azt bizonyítja, hogy a tájszép-
ségeknek, fürdőknek és kirándulóhelyeknek ismertetését leginkább a
művészi kivitelű képek és élethű fölvételek teszik vonzóvá; s mint-
hogy a kincstári fürdőhelyek révén maga az állam, mint tulajdonos
szintén érdekelt fél: ennél fogva megfontolandó volna, hogy a hazai
fürdők hathatós állami támogatás mellett — kipróbált külföldi min-
tára — pl. állandó *reklám-panorámát* létesítsenek.

Minden egyéb, még oly széleskörű hirdetés mellett is, bizo-
nyára az efféle szemléltetve szórakoztató intézmény befolyásolná
legáldásosabban az *itthon nyaralás* annyiszor ingadozó kérdését,
mely a turistasággal karöltve jár.

Alkalm- és időszerüvé teszi ezt a gondolatot a Kolozsvárt
1910-ben tervbe vett országos iparkiallítás eszméje, melynek öt-
letéből az illetékes tényezők előkészíthetnék a közös részvétel
modozatait.

Ámde, alakítsák meg előbb az *erdélyi fürdők és nyaralótelepek
valamely közös szervezetét.*

Szövetkezésben rejlik az erő, mert míg a vessző egymagában
könnyen eltörik, addig nyalábban a legnagyobb ellenállásra képes.

Turista körút a Gyalui-havasokban.

— Szerző fényképfölvételével. —

Kolozsvárhoz közel fekvő Gyalu nagyközség határában kezdődő és
innen déli irányban csaknem az Aranyos folyóig húzódó hegyeket
közös névvel *gyalui-havasoknak* nevezzük. Ez a hegység kiváló
természeti szépségekben bővelkedik; különösen mély, bevágott,
meredek sziklafalakkal tarkázott- szűk völgyei, azokban nagy gyor-
sasággal alárohanó vizei, patakjai, üdítő, friss forrásai, sűrű erdő-
ségekkel, főképen fenyvesekkel borított hegyoldalai és tisztás, gyepes
hegytetői, terjedelmes havasi legelői vannak. E változatos alakulatok
arányos keveredése teszi oly kedvessé e különben magas, feltűnő és kiálló
hegycsúcsokban nem igen bővelkedő vidéket. A gyalui hegység igen sok,
többé-kevésbé egymással párhuzamosan, nagyjában északról déli irányban
húzódó, hosszú és a hegység közepe felé egyre magasodó hagyhátból, hegy-

vonulathból áll, melyek átlagos magassága 1300—1600 méter között váltakozik. E vonulatokhoz csatlakozik déli irányban, a velük szoros összeköttetésben lévő, már az Aranyos folyó völgyéig lenyúló, hatalmas nagy tömeget alkotó: *Óreg-Havas (Muntele-mare)*, a melyben ez a hegység egyúttal legnagyobb magasságát (1829 m.) is eléri. A hegységhez keleti irányban fokozatosan alacsonyodó hegyvonulatok csatlakoznak, melyek az erdélyi medence felé messze lehúzódnak és abba az átmenetet alkotják.

E hegységbe Kolozsvárról könnyen eljuthatunk és benne igen élvezetes kirándulásokat tehetünk. Ez alkalommal itt egy körülbelül 3 napra terjedő körutat szándékozom leírni, a mely természetesen a rendelkezésre álló hosszabb idő szerint még ki is bővíthető. Nem a szokásos úton, a Hideg-Szamos folyó völgyében, hanem attól délre Jára vize mentén fogunk e hegységbe behatolni.

Géczy- vagy Ghyczy-vár.

Előbb azonban egy, még az előhegységben lévő, útunkba eső igen kedves fekvésű és érdekes vármot látogatunk meg.

Kolozsvárról kocsival indulunk el és Szász-Fenes, Lóna, Magyar-Fenes, Szt.-László községeken át, mindenütt a gyalui hegység keleti lábánál haladva, Magyar-Létára érünk. Itt kocsinkat elbocsátjuk és további útunkat már gyalog tesszük meg. A falútól nyugatra, meglehetősen köves úton a *Nagykő* (Piatra mare) nevű sziklás tetejű hegy felé tartunk és mialatt a hegyoldalára felkapaszkodunk, a róla élvezhető szép kilátásban gyönyörködünk. A csúcstól azonban jobbra elhagyva, a hegy tulsó, nyugati oldalára kanyarodunk át, a honnan egyszerre felséges kilátás kínálkozik a gyalui havasok egy jókora részletére, főleg pedig a Jára vize melléki hegyekre, e folyó mély völgyére és az annak közelében külön mészkőszirten emelkedő, már romokban heverő *Géczy vagy*

Ghyczy várára. E váromhoz ereszkedünk le és annak közelében rövid pihenőt tartunk. A váromot ezúttal részletesebben nem írom le, mert róla az „Erdély“-nek csak nem régiben megjelent egyik füzetében, f. évi 1—2 számában bővebben olvashatunk. A ki e váromot valaha meglátogatta, bizonyára nem felejtí el azt a festői, élvezetes és változatos körképet, melyet a sötét fenyőerdőkkel sűrűen fedett hegyoldalok, váltakozva a mélyen bevágott völgyekkel, sziklás hasadékokkal és még tovább a háttérben emelkedő magas hegytetőkkel, hosszú hegyvonulatokkal, a rajtuk előtűnő terjedelmes havasi legelőkkel, a szemlélőre gyakorolnak. E szép tájképen akár órákig is elgyönyörködhetünk!

Azonban nekünk tovább kell mennünk, e szép helyen hosszasan nem időzhetünk, mert még nagy út van előttünk. Miután a várom alatt, a gyalogösvény melletti hús forrásnál, szomjunkat oltottuk, a Jára vize felé meredeken levezető, bokrokkal sűrűen benőtt völgyeletben haladunk tovább. A helyenként útba eső kis tisztásokról visszatekintve, ott látjuk magunk felett a magasban, a hatalmas, meredek mészszirteken emelkedő vár még megmaradt bástyáit, düledező tornyait. Mily megkapó és elragadó látvány lehetett innen a vár valamikor régen, a mikor még teljes épségében fennállott!

Rövid idő múlva a Jára vizéhez érünk le és ennek völgyében az Alsó-Jára felől a hegyek közé bevezető, jó karban tartott kocsíútra jutunk, a melyen már kényelmesen gyalogolhatunk tovább. Ez az út is festői szépségű. Mellettünk a sziklás folyó medrében, odahömpölygetett kövek közt zúg az alárohanó víz; a szűk völgy hegyoldalai pedig mindenütt bokrokkal, lombos levelű fákkal fedettek, helyenként meredek oldalvölgyek torkollanak a fővölgybe, máshelyt pedig a folyó szeszélyes, éles kanyarodót tesz és ily helyeken a völgy annyira elszűkül, hogy távolról azt sem láthatjuk, merre fogunk tovább haladni. Itt kiálló, szaggatott, meredek sziklák, kopár szirtek emelkednek ki az erdőtől és a völgyet valóságos sziklaszorulattá alakítják, melyen az utat csak robbantással és nagy fáradsággal lehetett elkészíteni. Egy éles kanyarodónál, most is ott látjuk a robbantáskor meghagyott sziklatömeget és a kocsíút a hegyoldal s e sziklaoszlop között, mintegy hatalmas kapu alatt halad el.

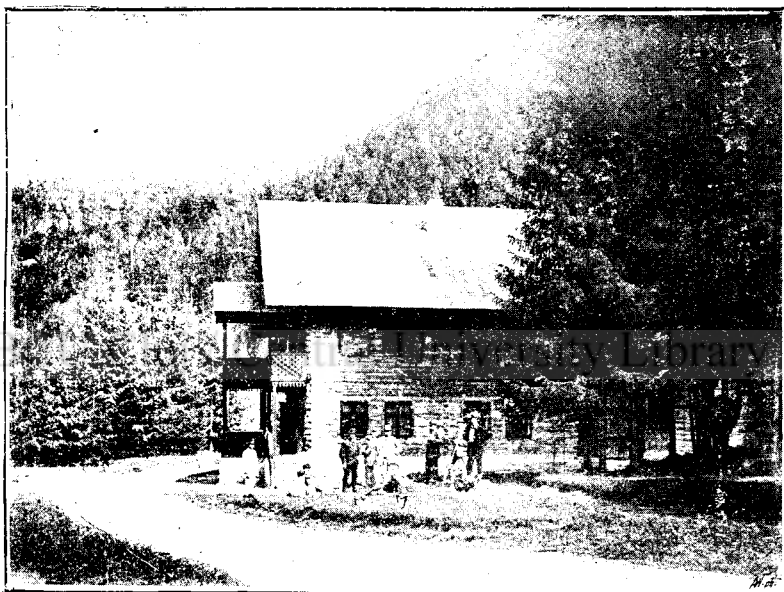
Tovább menve a hegyoldalak egyre meredekebbekké és magasabbakká válnak, de néhány nagy kanyarodó után, a völgy tágulni kezd és itt a hegyoldalak felső részén, az erdők közötti tisztásokon, apró, elszórt házacsók tűnnek fel. Körülbelül 2 órai gyalogolás után, a szép erdőpalásttal fedett, magas *Gergely-Havasnak* (Gergeleu micu) nevezett hegyet érjük el, melyet a Jára vize északról félkörben megkerül, úgy hogy nemsokára e hegy és annak Kolozsvárról is jól látható három csúcsú, kiemelkedő, magas vonulata mögé kerülünk és most már délnyugati irányban folytatjuk tovább útunkat addig, míg az elszélesedő völgy közepén, a folyó tulsó partján, egy magára álló emelkedés tetején, néhány fa árnyékában, kis havasi fatemplomot, azontúl pedig előbb apróbb, majd nagyobb házakat, végül pedig ezek között egy magas gyárkéményt pillantunk meg. Elérkeztünk a *Jára-vizi fűrészhez*, melyben élénk ipari élet folyik, mert a Jára vizkörnyékéből leusztatott fát itt dolgozzák fel. Innen jó kocsíút is vezet fel az északra fekvő hegyvonulatra, a *Testes-re* (Testesiu), melyen a gyár termékeit, a deszkákat, léceket stb. Szent-

Lászlóra szállítják ki. Mi azonban a fűrész-telep vendéglőjében pihenőt tartunk, mert eddig körülbelül 12 kilométernyi utat tettünk meg és az ebéd ideje is már elérkezett.

Ebéd után a völgyben felfelé folytatjuk tovább útunkat. Itt-ott már fenyőket látunk a lomblevelű fák között előbukkanni, de a tiszta fenyőerdő csak 4 kilométerrel feljebb, a 783 m. magasságban fekvő gr. Andrássy-féle járavízi vadászkastélynál kezdődik, a hol az előbb kissé tágabb völgy megint elszűkül és sziklássá, szirtessé, vadregényessé, valóságos havasi völgygyé válik. Elragadó szép látványt nyújt a kocsíúton felfelé törekvő vándornak, a völgy egy kanyarulatában, az árnyas fenyő erdőből egyszerre előtűnő, elrejtett, fából épült emeletes vadászlak.

Útunkat innen tetszésünk szerint akár a völgyben, akár pedig felmászva az északi hegyhátra, azon folytathatjuk tovább a dobrini vadászlak (felső

Járávizi vadászlak

kastély) felé. Ha a völgyben akarunk tovább menni, akkor körülbelül még 3 kilométert kell a Jára völgyében (melyet itt a nép már Valea Jeriinek nevez) megtenni, mire a *Sólyom-völgynek* (V. soimului) nevezett nagy mellékvölgyhöz érünk és most ezen haladunk tovább. Vadregényes, szép ez a völgy is, a sűrű, sötét fenyvesek, a sziklás oldalak és az alárohanó patak mentén. És aki a csendet, az elhagyatott magányt, a puszta természetet kedveli, az ezt itt a völgyben valóban megtalálja. Emberi lakás sehol sincs, élőlényel nem igen találkozunk, legfeljebb egy-egy őz vagy szarvas keresi fel a hűvös patak üde vizét, hogy szomját oltsa. Ily helyeken azután a nemes vad bántatlanul tanyázhat és a rengetegben szétszóródva elszaporodhatik. Igen dús állományu vadászterületük van itt gr. Andrássyéknek, kiknek tulajdona ez a nagy havasi erdőbirtok.

A Sólyom-völgy közepe táján gyalogösvény vezet fel a jobboldali hegyhátra és azon eljuthatunk a dobrini vadászlakhoz.

Ha azonban a szűk völgyben való járást már megsokaltuk volna és tisztább, szabadabb, messzeterjedőbb kilátásra áhitozunk, akkor a járavízi vadászlak felett néhány száz lépésre, átkelünk a Jára vizén és a Tarnica-tető nevű hegy alján kezdődő, valamikor igen jól elkészített, kigyószerűen kanyargó ösvényen, (lovagló-út) a völgy északi oldalán emelkedő 1100 méter magas hegyvonulatra felmászunk, melyen imitt-amott apró havasi házak is találhatóak. Nagyjában, az alsó vadászlakot a dobrini kastélylyal összekötő telefon-vezeték mellett haladunk. Üde, jól gondozott, le nem tarolt és el nem pusztított fenyőerdőbe vezet útunk, a mely abban az esetben, ha a számtalan kanyarodót rövidítésekkel át nem vágjuk, nem is meredek és nem fárasztó. Körülbelül 1 órai mászás után a tetőnek egy tisztására érünk ki, a honnan felséges kilátás nyílik a gyalui-havasok e részletére, melyet bátran *Andrássy-havasoknak* is nevezhetünk. A merre csak szemünk lát, mindenfelé hegyeket és egymásba átmenő hegyvonulatokat látunk, a melyek mindenütt, sűrű, csaknem őserdőknek nevezhető hatalmas fenyvesekkel vannak fedve. Alig tűnik fel imitt-amott egy-egy tisztás, az is inkább havi rét; favágás éppen csak egy-kettő látszik. Alattunk körülbelül 400 méter mélységben a Jára vize ezüstös szalagja kanyarog, melyet igen messze fölfelé követhetünk; mellette pedig fehér vonalként a szekérút tűnik fel. Jobbra a még keskenyebb és mélyebb Sólóym-völgy fekszik, melynek fenekére innen le se láthatunk. E gyönyörű látványtól elbűvölve folytatjuk tovább útunkat a hegyvonulat széles, lapos hátán, miközben jobbra és balra mély völgyekbe tekinthetünk le. Jobbra a *Lópatak-völgy* (V. Calului) terül el, melynek északi oldalán húzódik végig az a hegyvonulat, melyen a Szt.-Lászlóból Dobrinba vezető kocsíút halad. A kopasz hegyvonulaton szabad szemmel is jól követhető a széles kocsíút, de azért a mi gyalogösvényünk mégis szebb, regényesebb helyen vezet. Néha sötét, sűrű erdőn kell átmennünk, melyben fenyőfatörzseken kívül alig látunk egyebet, itt a telefonhuzal közvetlenül az ösvény melletti fenyőfákra van erősítve; majd rövid idő múlva, gyönyörű ligetekbe, fiatal, tetőtől talpig ágakkal dúsan borított fenyőkkel övezett gyepes, mohás erdőtisztásokra jutunk ki, melyek oly csalogatóan intenek a pihenésre és a melyek gazdag pázsítja oly alkalmas a nemes vad táplálására. Nagyon könnyen megtörténhetik, hogy ily helyeken zajtalan, csöndes közeledéskor, legelésző őzekkel vagy szarvassal találkozunk:

Majd odébb, folytonos lassu emelkedés közben, a szabad hegytetőre érünk ki, a honnan megint messzeterjedő kilátást élvezhetünk. Így váltakozik egyik szépség a másik után, egyik gyönyörű kép a másikat követi, a míg végre azon vesszük észre magunkat, hogy a nap alább szállt, az alkonyat közeledik és sietnünk kell, hogy az est beállta előtt kitért célunkhoz elérjünk. De ime, azt is látjuk, hogy hegyvonulatunk amott nyugatra a távolban, egy még hatalmasabb és hosszabb északról déli irányban húzódó fő-hegyvonulatba megy át. Ott a hol e két vonulat egymással találkozik, a *Lópatak-völgy* legfelsőbb pontján, ott van az 1520 méter magasságban fekvő *dobrin vadászlak*. Most már megkettőztetett gyorsasággal haladunk arra felé és az est beállta előtt el is érjük azt.

Itt szíves fogadtatásban van részünk, mert bizony a nagy ritkán erre kerülő turistákat itt megtudják becsülni. A dobrini telep faházai között, a gr.

Andrássy-család nagylelkűségéből, az E. K. E.-nek is van egy turistalaka, illetőleg egy turistaszobája, melyben a fáradt turista elég jól megpihenhet. Tejet és esetleg más egyszerűbb élelmiszert a telep szives felügyelőjétől szintén kaphatunk. Legjobb azonban, ha magunkkal hozott elemőzsiánkat előszedjük és így éhségünket leghamarább csillapíthatjuk.

Szerencsés az a turista, a ki derült, száraz, szép időt és holdvilágos éjjelt kap. Ily szerencsések voltunk mi is és vacsoránk elköltése után, — dacára a kissé hűvös havasi levegőnek, — felöltönkbe jól beburkolózva, a vadászlak feletti tisztásra, az erdő felső szélére kiültünk és a holdvilágtól kísérteties fényben úszó gyönyörű vidék szépségein soká elmerengtünk. Eközben egészen közelről, az erdő mélyéből, a méla, fenséges csöndet egyszerre csak hatalmas szarvasbögés szakította meg. Mindez oly különös, szokatlan, magasztos és sajtászerű benyomást gyakorolt reánk, hogy e fenséges kép emlékezetünkbe mélyen bevésődött és onnan egyhamar nem is fog kitörlődni.

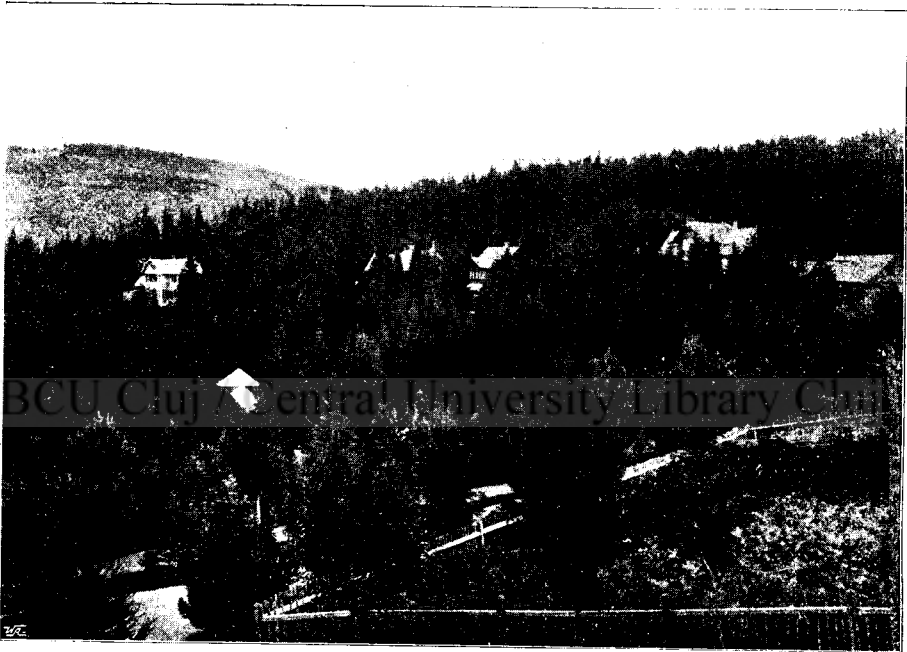
Augusztus elején jártunk a Dobrinban és dacára ennek, este mégis oly hűvös volt, hogy holdvilág melletti sétánkból visszatérve, örömmel üdvözöltük szobánkban a lobogó tüzet és a kályha jóleső melegénél tértünk pihenőre.

Másnap természetesen korán keltünk, hogy a Dobrin szépségeit fényes napsugár mellett is megtekintsük. Először a bótartalmu, friss, kitünő ízű vizet szolgáltatató csorgó mellett — mely pár lépéssel odébb már tekintélyes kis patakká válik — haladva el, a grófi család vadászkastélyához jutunk. A telepnek e legnagyobb épülete, svájci stílusban épített emeletesház, mely nagy kényelemmel és igen célszerűen van berendezve. Szép nagy szobái vannak; kívülről széles, fedett deszkafolyosók veszik körül és egy ilyen folyosó a közelben emelkedő hatalmas ebédlő helyiségbe visz át. Kissé távolabb tőle a vendégek elszállásolására való, továbbá az orvos lakásául szolgáló épületek fekszenek; a háttérben a konyha és a cselédség hosszú épülete emelkedik, még odább a telep felügyelőjének állandó lakása, a gazdasági udvar és jóval messzebb az istállók találhatóak. Ugy a kastély, mint a többi épületek a fenyvesbe annyira el vannak rejtve, hogy egymástól nem láthatók; valamint az egész telepről és annak minden épületéről, az azok közé és az utak mellé ültetett sok fiatal, üde zöld, magasba törő fenyő miatt, egységes képet nem is kaphatunk. A kastély körüli fenyvesben sétaútak, padok, asztalok, mohapamlagok, játszó, tornászó hely, sőt elkerített fürdőhely is van azok számára, a kik e havasi források állandóan igen alacsony hőmérsékű vizében zuhanyt venni kívánnak.

A dobrini telep igen alkalmas havasi turista középpont, a honnan a legkülönbözőbb irányokban nagyon hálás kirándulások, körutak, séták tehetők és a kinek ideje megengedi el ne mulassza ily kirándulásokat tenni. Tetszésünk szerint akár a nyílt hegytetőkön, csodaszép kilátásu helyeken, akár vad, mély völgyekben, valóságos fenyő-őserdőkben, akár patakok, zuhogó, szikláról-sziklára rohanó vizek mentén haladhatunk, mindenütt újat és csodást találunk. Innen lehet a gyalui havasok déli részébe is a legkényelmesebben eljutni, mert a telep mögött, a hegyvonulat ormán végig vezető havasi szekérúton könnyen haladhatunk egyenesen déli irányban a *Dobrin-tető* vagy *Cercul-Dobrinului* (1616 m.), a *Dunátresci* (1640 m.) nevű csúcsokon át, a körülbelül 12—15 kilométernyire emelkedő hatalmas Öreg-Havasra, melynek

az erdőövön felül kiemelkedő óriási terjedelmű háta, havasi legelőkkel dúsan van borítva. Innen már az erdélyi Érchegységbe is messzeterjedő, gyönyörű kilátás kínálkozik és e hegytömeg déli meredek nyulványai már az Aranyos folyó regényes völgyébe ereszkednek alá.

Azonban miután mi csak rövid időre terjedő, csak pár napig tartó körutat akarunk e hegységben tenni, ez alkalommal annak déli részébe nem megyünk le, hanem a helyett a dobrini tetőről, északnyugati irányban látható: magurai villatelephez igyekszünk. A telep házai a Hideg-Szamos mély völgyén túl emelkedő magurai hegyháton egészen jól felismerhetők, fehér oldalaik és fedeleik a napsugárban messzire csillámlanak; távolságuk légvonalban 10 Km-nél több nem is lehet, azonban ily hegyes, völgyes, szaka-

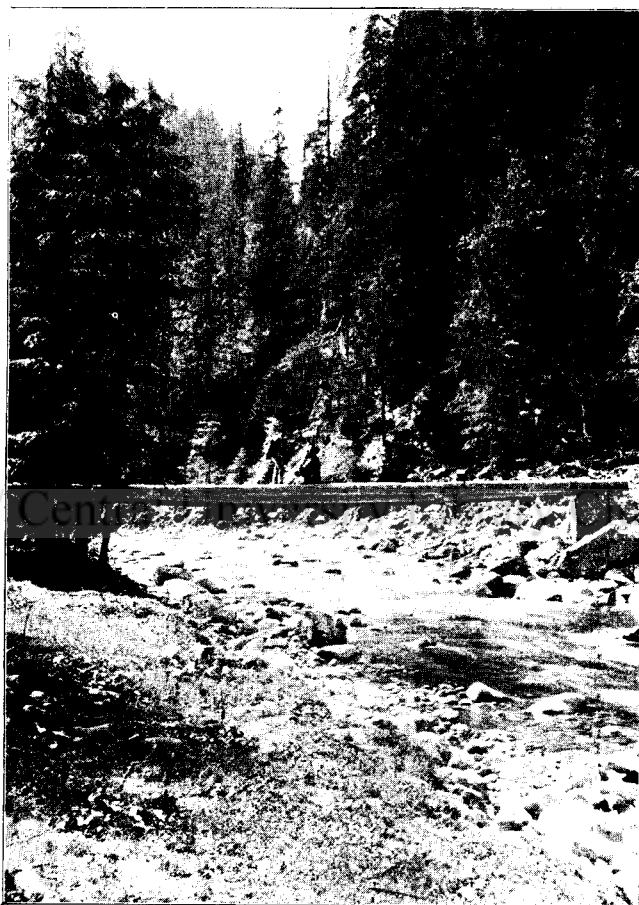
Magurai villa-telep.

dékos vidéken csak nagy kerülővel, fárasztó, hosszantartó gyalogolással, néhány száz méter leereszkedéssel és ugyanannyi hegymászással érhető el.

Éppen ezért bőséges reggelizés után, szíves búcsút véve a dobrini telep szolgálatra kész, barátságos felügyelőjétől —, a kora délelőtti órákban útnak indulunk és pedig először déli irányban a *Cercul-Dobrinului* hegycsúcsig. Itt a fenyőerdő felső szélén elrejtett, jobbra (nyugatra) vezető gyalogösvényt megkeressük és ezen a Dumitrásza-völgy legfelső részébe ereszkedünk le. Mihelyt a völgy fenekén, az 1371 méter magasságban folyó kis patakot elérjük, azonnal a völgy tulsó oldalára kezdünk felemelkedni, míg az annak tetején végigvezető, meglehetősen sáros és kezdetleges állapotban lévő szekérutat el nem érjük. Most már ez úton megyünk tovább északi irányban, mindenütt a Dumitrásza- és a Hideg-Szamos-völgy között végig búzódó hegyvonulat

tetején. Itt legtöbbször fenyvesben, de erdővágás szélén is, vagy gyepes legelőkön, erdei tisztásokon át visz útunk. E területen már sajnos azt tapasztaljuk, hogy a fenyőerdő nem részesül oly gondozásban és felügyeletben, mint a dobrini hatalmas vadászterületen, mert a míg ott erdővágást alig, erdőpusztítást és rombolást pedig sehol sem észleltünk, addig e kincstári területen már sokkal gyakrabban találkozunk nagy területeken kivágott, valósággal kiirtott erdővel. Folyton előre haladva, végre hegyvonulatunk ama részét érzük el, mely a Hideg-Szamos völgye felé hirtelen leereszkedik és e folyót arra kényszeríti, hogy

éles kanyarodóval, sebes rohanással e meredek hegy ellenálló, el nem pusztítható sziklaoldalait félkörben, vagy talán még ennél is kisebb, élesebb, szögletes kanyarodóval, megkerülje. E helyen a folyó a szilárd gránit kőzetet évezredek óta tartó munkával mind mélyebbre bemosta, bevájta és azt óriás törmelék alakjában elhordta, úgy hogy valóságos sziklaszorulatot alkotott. A meredek, lépcsős hegyoldalon, gyalogösvényünk a Hideg-Szamos völgyének éppen e felső, 1017 méter magasságban fekvő sziklaszorulatába vezet be. Leérve a folyó hűvös völgyébe, pihenőt tartunk és turista ebédünket is itt költjük el.

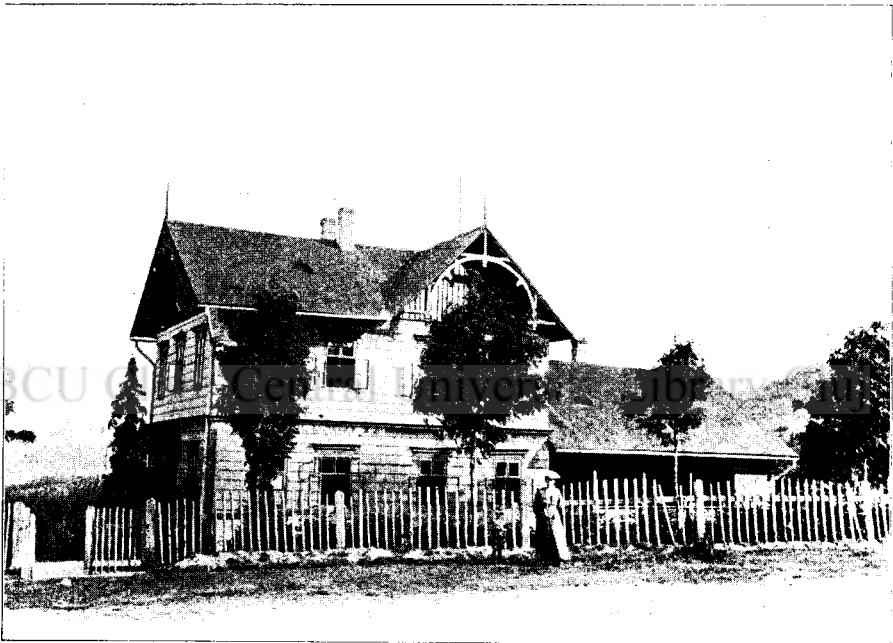
Átkelés a Hideg-Szamos völgyén.

Ebéd után a folyón átfektetett, két hatalmas ledöntött fenyőből összerótt pallón átkelve, már a magurai hegyoldalhoz jutunk, a melyen fel kell kapaszkodnunk. Fárasztó mászás után végre elérjük a Hideg-Szamos és a Rekető folyók között emelkedő, átlagban 1300 méter magas magurai hegyhátat, melyen a nagy kiterjedésű *Magura* havasi község házai körülbelül 10 kilométer hosszú területen elszórtan állanak. Itt a község legutolsó házai közelébe érünk, a honnan, a völgyből felhúzódó fenyőerdő felső részében elhelyezett *Magura-telep* csinos villáit látjuk előtűnni. A kora délutáni órákban érünk ez épületek legelsejéhez: a *kincstári*

erdőházhoz, melynek egyemeletes szárnyában, idegenek használatára szánt vendégszobák és ebédlőhelyiség is van. Ez erdőházban a látogató az év bármely szakában eléggé jutányos, megszabott áron lakást és jó ellátást kaphat.

Kis pihenő után a telep megszemlélésére indulunk. Előbb azonban az erdőház emeleti erkélyéről tekintjük át a telepet és annak vidékét, mert innen legtökéletesebb, egységes képet kaphatunk róla. Erről az erkélyről legszebb a kilátás keleti irányban.

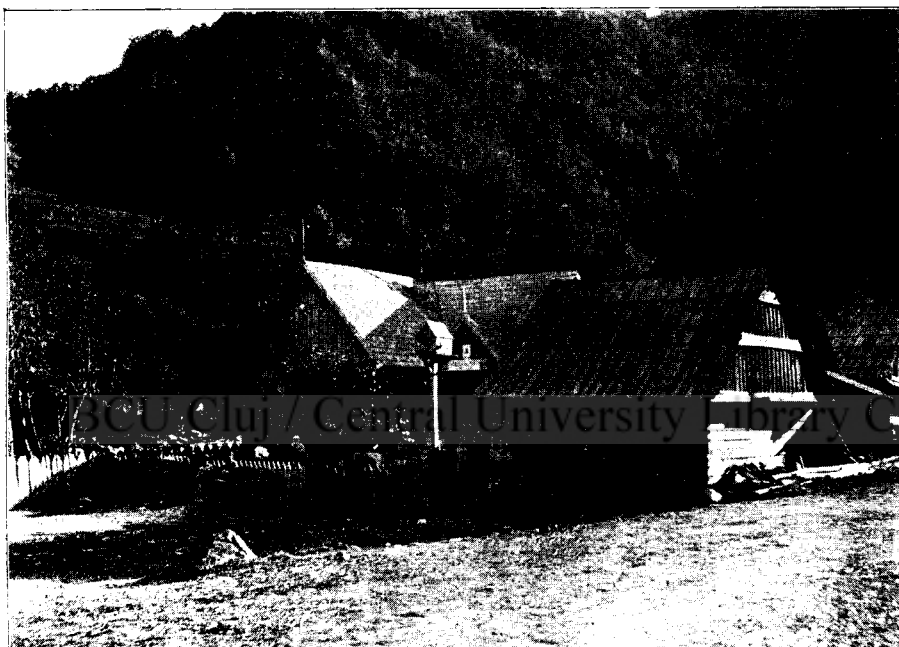
A magurai telepen az elég szép számú nyaralók, a H.-Szamos egyik kis mellékvölgye: a Valea Buii, legfelső részében, körülbelül 1340. m. magasságban, fenyőerdő közepében, nagy félkörben épültek. Említett épület erkélyéről a villák tetőit és falait egymás mellett látjuk a fiatal még nem igen magas fenyők közül előkandikálni; de ott látjuk magunk előtt a gyalui-havasok keleti

Magurai erdőszlak és vendéglő.

részének óriási hegytömkelegét, hosszú vonulataikkal és mélyen bevágott völgyeikkel; azokon túl pedig tekintetünk az erdélyi medence közepe felé vész el; kissé északkeletre, Magura községnek, az előttünk fekvő terjedelmes hegyháton mindenfelé szétszórt házait látjuk, még tovább északra, a háttérben, a Rekető-völgyön túl emelkedő hegyvonulaton pedig, Marisel (Vasváry-falva) havasi község házai tűnnek elő. Az erdőház előtti magaslatos, szabad térről északnyugati irányban szintén igen messzeterjedő kilátást élvezhetünk. Erre a gyalui havasok északi részét és a hatalmas Bihar-hegység vonulatának egy szakaszát, a Vlegyásza-, Nimojásza- és Vurvurászával láthatjuk. Csak nyugati irányban nincs szabad kilátásunk, mert itt az a hegyvonulat, melyen a magurai villatelep épült, még néhány méterrel magasabbra emelkedik és a tetőig sűrű fenyőerdővel van fedve.

Az erdőben mindenütt gondozott, széles sétaútak találhatók és ilyen útköti össze az egymáshoz eléggé közel épített villákat, melyek közül nem egy igen kényelmesen és pazarul berendezett is találunk. Van a telepnek jó kútja, tekepályája, tornászó, lawn-tennisező helye és egyéb tekintetben is az egymásra utalt nyaralók, kellemes családias együttlétben töltik el pihenésük idejét. Az átmenő turista szintén kellemes napokat tölthet el itt, mert a vidék nagyon változatos kirándulásokra ad alkalmat. Ha pl. a villatelep mögötti hegyvonulat legmagasabb pontjára felsétálunk, onnan minden irányban szabadon körültekinthetünk. Innen már nyugatra a mély Reketó-völgyben fekvő Dobrusi-erdőházat is látjuk, még tovább pedig a gyalui és bihari havasokat összekötő sötét erdővel borított hegytengert tekinthetjük át, melynek nyugati

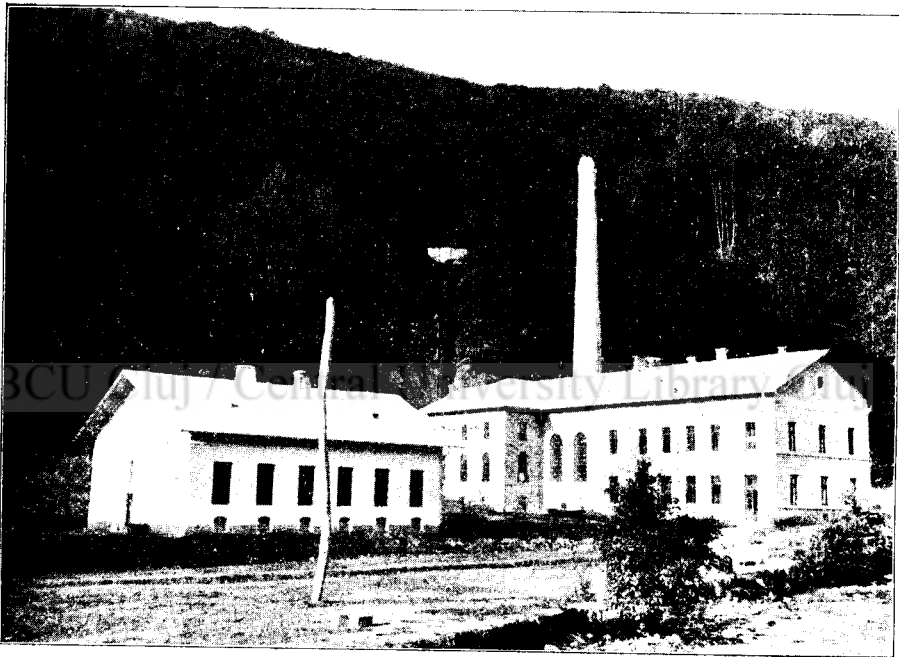
Reketó: Az E. K. E. turista-vendéglője.

határát a Bihar-hegység magas fővonulata alkotja. Itt valóban a hegyek vad tömkelegének kellős közepében vagyunk.

Kár, hogy a villatelep déli szomszédságában lévő magaslaton, a fenyőerdőt kivágták és a megmaradt fenyőcsonkoktól elégtelenített magaslat nem éppen a legkellemesebb benyomást kelti, de remélhető, hogy néhány év múlva az erdő itt is felújul és akkor e gyönyörű körkép összbenyomását semmi sem fogja többé zavarni.

Kellemes és nem fárasztó kirándulás rendezhető a dobrusi erdőházhoz, továbbá a Reketó-völgyébe, mely utóbbi egyike a legszebb havasi völgyeknek. Ugyancsak a Reketó-völgyében vezet lefelé a magurai villatelep elég jó karban tartott kocsútja is és a ki a telepről egyenesen Kolozsvárra akar lemenni, vagy pedig a legrövidebb úton Kolozsvárról ide feljöni, az a Reketó- és Hidegszamos völgyi útát fogja választani, mely kocsin fölfelé jövet körülbelől

8 órai időt vesz igénybe. A villatelepről kiindulva meredek, nagy ívekben kanyarodó út visz le északi irányban a Reketó völgyébe, melybe leérve mindenütt a zúgó, nagy köveken aláhömpölygő patak mentén, helyenként meredek, az útat csaknem eltorlaszoló sziklaoldalok és bástyák között, többnyire fenyőerdőben haladunk lefelé. A Reketó-pataknak a Hidegszamosba való ömlésénél találjuk a reketói erdőházat, a jegyzői lakot és a E. K. E. turista vendéglőjét. Itt kis pihenőt tartunk és azután már a Hideg-Szamos völgyében, sokkal használtabb és jobb úton haladunk tovább. Nemsokára újra völgyszikületbe jutunk és éles kanyarodóval, a folyót csaknem eltorlaszoló meredek Bethlen-sziklát kerüljük meg, mire azután a kolozsvári elektromos-telep vízműveit, a folyót felduzzasztó-gátat és zsilipeket, az úgynevezett Olasz-telep közelében elérjük. Még lejjebb a völgyben, az elektromos-mű épületei mellett

Kolozsvár város elektromos műve a Hideg-Szamos völgyében.

halad el útunk. Ott látjuk az emeletes gépházat, melyben a vízturbinák és dinamogépek vannak elhelyezve; a hegyoldalon pedig az a vastag vasból készült csatorna ötlük szemünkbe, mely az idevezetett, összegyűjtött vizet 50 méter magasságból a turbinaházba vezeti le. Még tovább haladva Hideg-Szamos falunál Gyalura érünk.

Mi azonban ez alkalommal nem ezt az éppen leírt útat választjuk, hanem miután még egy napot itt a hegyekben akarunk eltölteni és a nem nagy távolságra lévő Vasváry-sírhelyet is megakarjuk látogatni, az éjszakát Magurán, kényelmes ágyakban fekvé töltjük el. — Miután eddigi fáradalmainkat kipihentük, másnap kora reggel felkelünk és már 6 órára indulásra készen állunk. — Gyalogútunk csaknem egyenesen északra vezet ama kis patak völgyébe, mely innen a Reketóvölgyébe lesiet és rajta ugyanoda jutunk le,

a hova a meredek hegyoldalak miatt nagy kanyarodókat tévő magurái kocsit is vezet. A Reketó-völgy 1068 méternyi magasságában fekvő úgynevezett Sándor-fürészmalomhoz jutunk le, ama nevezetes ponthoz, hol a Reketó-völgyi út három irányban elágazik. Egyik ága Magurára a másik a Reketó-völgyben lefelé Dobrusra és még tovább a hegyek közé vezet; a harmadik út pedig északnyugatra egy vad, szakadékos, meredek mellékvölgyön a mariseli hegyoldalra visz fel. Ez utóbbin kell nekünk tovább haladnunk és körülbelül 1 órai tartós, megfeszített mászás után megint 1300 m. magasságban vagyunk. Most már egyenesen északi irányban, a hegyvonulat élén átmegyünk és annak másik oldalán fenyőerdőben, eléggé járt havasi szekérúton folytonosan lassan leereszkedve, nemsokára a *Vasváry-Havas Funtinel*-nek nevezett, kissé vize-nyős, nedves erdei tisztására érünk. Itt megállapodunk és a haza nagy fiának, a szabadságharc alatt itt elesett ifju *Vasváry Pál* örök emlékezetének szentelünk néhány kegyeletos, hátatelt percet. Alig vesszük észre a tisztás felső

Reketói erdőház.

szélén, a hatalmas fenyőfák ágai alatt, az út közelében lévő, egyszerű, jelte-
len sírhalmot, mely földből van felhányva és faragatlan, idomtalan nagy
kövekkel van befedve. Mily szép ez az elbagyatott, gyepes, tisztás hely a vég-
telen fenyőerdők közepette és mégis mily sok keserűség, bánat fűződik hozzá
a honfiúi szivekben!

Rövid pihenő után, folytonosan ereszkedéssel, mindenütt fenyőerdőben
haladunk tovább; később útunk meredekebbé lesz és ekkor már halk morajt,
zörgést. távoli gépek zakatolását halljuk és az itt-ott ritkuló fenyők közül
tágasabb völgybe tekinthetünk le. Nemsokára kiérünk az erdőből és magunk
előtt találjuk *Jósika-telep* vagy *Béles*, e nagyszabásu faipartelepnek épületeit.
Oly sajtáságos és különös benyomást gyakorol reánk az elhagyatott, néma
őserdőből, a művelt, zajos ipari központba való gyors átmenet, hogy eleinte
szinte elcsodálkozunk azon, miképen lehet e nagy hegyek közé, ily elrejtett
helyen, oly nagy kulturközpontot varázsolni. A bélesi faipartelep a Meleg-

Szamos kiszélesedett völgyének azon pontján van, a hol déli irányból a hegyek közül aláfolyó Béles patak e folyóba beleszakad. A messze távolból e vizeken leusztatott nyers fát, itt mindennemű faipari terméké dolgozzák fel. Ott látjuk lenni a völgyben, a folyó mellett, az óriási garmadákban felhalmozott rönköket, melyek egymásután a fűrész fogai alá kerülnek. Előttünk van a hatalmas gőzfűrész épülete, melynek főkéményéből füst, oldalkürtőjéből pedig sivítő gőzsugár tör elő. A sok száz munkás és alkalmazott elszállásolására a hegyoldalban csinos házak vannak építve és közöttük az erdőszélen, tisztás domboldalon, karcsu tornyával, az egészen új, csak néhány éves „*Vasváry-kápolna*“ tűnik fel. A vad rombolók pusztító keze elől, védett helyre, ide építették, ezt a nemzeti hősi emlékezetét dicsőítő kápolnát.

Jósika-telep (Béles): Gőzfűrész.

Lemenve a Meleg-Szamos folyó mellé, a bélesi telep korcsmájában megpihenünk és kocsí vagy szekér után nézünk, hogy a Bánffy-Hunyadig hátralevő, már kevésbé érdekes, 33 kilométernyi hosszú útat így tegyük meg. — Oly nagy itt a közlekedés és a forgalom, hogy rendes körülmények között csaknem mindig találunk üres kocsit.

Útunk már most a Meleg-Szamoson át, az északra fekvő hegyoldalon két-három nagy kigyózó kanyarodóval a hegytetőre vezet fel. Ez a hegyoldal valamikor szintén fenyőerdővel lehetett borítva, a mit a rajta imitt-amott még található fenyőtörzsek csonkjairól ismerhetünk meg, de azok is korhadásnak, pusztulásnak indultak, fiatal fenyő helyükbe nem nőtt, sőt még másfajta bokor sem és ennél fogva az egész oldal kimondhatatlanul kopár és sivár. Pedig mily könnyen belehetett volna, e most teljesen hasznavehetetlen, még legelőnek sem való hegyoldalt újból fásítani.

A hegytetőről elragadó szép kilátás nyílik a bélesi telepre, a Meleg-Szamos, a Bélespatak völgyére és a távoli még eddig le nem tarolt, sötét, fekete fenyvesekkel borított hegyláncokra. Ki tudja meddig maradnak meg e hegyek, eredeti szépségükben és nem fogja-e a pénz és haszon után vágyó emberi kéz azokat is rövid időn belül legszebb ékességüktől megfosztani. Innen láthatjuk legjobban a Meleg-Szamos folyó ama nagy S-alaku kanyarodóját, melyet a bélesi-telep alatt tesz, hogy ismét a hegyek közé szorulva, szűk és sziklás völgyben folytassa útját kelet felé.

Jókocsiútunk eleinte, néhány kilométeren meglehetősen elpusztított, félig erdős, félig bokros hegyi vidéken vezet át, míg végre lejtteni kezd és a Kalotapatak kedves, kanyargós völgyébe vezet le. Most már ezen haladunk tovább a fokozatosan alacsonyodó, csak lomblevelű fákkal és bokrokkal fedett hegyek között; míg végre ezek körül is kiérve a kalotaszegi gyönyörű síkságra jutunk. Éppen e hegyek lábánál és a síkság kezdetén fekszik Kelecel község. Majd odébb északra a Kalotaszeg más falvait is találjuk és azok csinos házaiban, a nép takaros öltözetében gyönyörködhetünk. A termékeny síkság nyugati oldalán pedig a hatalmas *Vigyázó* v. *Vlegyá-*

Jósika-telep (Béles): Vasváry-kápolna.

sza-vonulat emelkedik égfelé és zárja el a kilátást. Ily változatos képek között tovább haladva, végre a késő délutáni órákban Bánffy-Hunyadra érünk és innen az esti vonatok valamelyikével Kolozsvárra hazatérhetünk.

Ezzel körútunkat a gyalui hegység északi részében befejeztük és határozottan állíthatjuk, hogy annak, a ki a leirt útát egyszer megtette, bizonyára igen kellemes, élénk és az emlékezetbe mélyen bevésődő benyomásai fognak fennmaradni, melyek arra fogják ösztönözni, hogy a változatos, a legkülönbözőbb természeti szépségekben oly gazdag, s mindezek ellenére turistailag mégis oly kevés látogatott gyalui havasokat mielőbb újból felkeresse.

Ruzitska Béla dr.

Turista-ötletek.

— Az E. K. E. Turista-Naptárából. —

Az Alföld kenyeret ad, a Felföld lelket.
A völgyben légy galamb, a hegyen sas.
Aki felfelé halad, szerényen meghajlik, aki lefelé megy, peckesen ágaskodik.
A hegyen tul mind kiesebb a völgy, mint a hegyen innen.
Karral elfoglaltuk az országot, fejjel nem egészen, lábbal nem.
Az volna az ideális fürdőhely, ahol nyáron telelni és télen nyaralni lehetne.

Téli munkát adni a székely földműves népnek és téli szezont a székely fürdőknél: ez volna a székely kérdés megoldása.

Hogy fürdön az egészségesek is fizetnek gyógydíjat, az még kimagyarázható. De hogy a süketek zenedíjat fizessenek, az csak ottan okolható meg, ahol a gyógyzenének *hajtó* hatása van.

Az ember elrontja a természetet, a természet megjavítja az embert.

Ritka növény- vagy állatfaj irtása olyan vandalizmus, mint műkincsek pusztítása.

Erdély a nyavalyás Európa szanatoriuma lehetne, ha volna egészséges politikánk.

A mult századokból fönmaradt rom a táji romantika gyökere. Konzeráljuk a romokat!

Nem menet, hanem jövet térj be a korcsmába.

Legszolidabb vendéglős a hátizsák.

Az is lehet igazi turista, aki nem jár nyaktörő utakon.

Értékesebb a szabadság a hegy hátán, mint az arany a hegy gyomrában.

A néprajz a legszebb virág az eszmélve járó turista útja szélén.

A monda a tájék lelke.

Ha az E. K. E.-nek annyi pénze volna, mint az E. M. K. É.-nek — — —!

Az E. K. E. sétálva oktat, mint a görög peripatetikus filozofusok.

Levegő, verőfény, mozgás: az egészség koalíciója.

A skizt minden magyar turista ismeri, de skizni kevesen tudnak.

Bár annyi ösvény volna az erdélyi hegyeken, mint a svájciakon vasut.

Valamikor egész könyvet irtam a hegyek kultuszáról Erdély népeinél.

E kultusz nyomait a hajdankorból fennmaradt mondák és babonák őrzik. Az ujkor művelt népeinek nagy közegészségi, társadalmi és gazdasági jelentősége van a hegyek tudatos intenzív kultuszának. E modern kultusznak fő bucsuhelye lehetne Erdély. Hiveinek hiteles anyakönyve az E. K. E. tagjegyzéke volna.

Nem ritka, hogy a legmagasabb hegycsucok a legmélyebb földrétegekből emelkedtek ki.

A bacillus nem hegymászó.

A legtöbb magyar úgy tesz, mint Mohamed, nem megy a hegyhez.

Az igazi turista minden órának leszakítja virágát, de egy virágot sem szakít le csak azért, hogy eldobja.

A legveszedelmesebb út nem mindig a legélvezetesebb.

A turista célja az út, a vadász célja a vad.

Meglehet hogy a szobatudós tanulva élvez, de bizonyos, hogy a turista élvezve tanul.

A turistának jó lába és gyomra legyen, nyílt szeme és szíve.

A jó mappa jobb kalauz, mint a rossz vezető.

Petelei István legszebb költeménye prózában: Szováta. A szovátaí Ilyés-tó olyan egyedüli a természetben, mint Jászai Mari a művészetben. Stilszerű, hogy Jászai Szovátaán nyaraljon.

Aki felfelé megy, nem lát annyit, mint aki már lefelé jön.

Az életcélokkal úgy vagyunk, mint a hegycsúcsokkal, ha elértük az előttünk állót, még magasabb emelkedik elénk.

Herrmann Antal dr.

A Kraszna-völgy felső része.

Boér Miklóstól.

II.

Sereden névvel István király egy 1270-diki oklevelében találkozunk, de mint viz névvel *Seredunke* alakban. Ma e hegyi folyócskát *Seredenke* néven ismerjük s arról nevezetes, hogy sok és igen izletes rákot szolgáltat a közeli vidéknek. Az említett oklevél, a krasznaí várhoz tartozó Horváth-föld határjárásánál hozza fel e kis hegyi folyót, de már 1443-ban *Alsó-* és *Felsereden* községekről tudunk, melyek krasznavármegyei helységek voltak, bár egy 1459-diki okmány mindkét *Seredent* Közép-Szolnokvármegyében említi. Ma már csak egy *Seredent* ismerünk, mely a Meszes tövében szép helyen fekszik s oláh lakosságának száma 1000, kik földmiveléssel és állattenyésztéssel foglalkoznak.

A községet 1413-ban *Seredeni János* elzalogosítja *Losonci Bán Istvánnak* és *Rádnak*.

1423-ban *Seredeni Thorma János* birja, kinek fia eladja *Szentkeresztfalvi Antal* fiainak.

1429-ben *Zsigmond király* a kusalyi *Jakcsi*aknak adományozza, de később már (1458) *Losonci Bán István*, *Nagyfalvi Mártonnak* és *Mihálynak* adományozza, hű szolgálataik jutalmaképpen. Birja még keceli *Szele Márton*, mint zálogbirtokot (1486), kitől — a zálog összeg lefizetése után — (1501-ben *Tót Ferenc* visszakapja.

1548-ban, mindkét *Seredent*, *Horváti Peres Gáspár* kapja hű szolgálataiért. Mint minden nemesi birtok régen, úgy ez is sok perre adott alkalmat, ami azt igazolja, hogy nekünk nemzeti betegségünk a pörlekedés. 1582-ben *Jakabfi Ambrus* és *Móric* perelnek a két *Seredenért* *Jakcsi Boldizsár*néval; később 1686-ban *Perecsényi Nagy Andrásné Szentkirályi Katalin* is jogot formál hozzá.

1710-ben már *Bideskúti Boldizsár*, a két *Seredenben* lakó jobbágyait, nejeinek, *Keserű Zsófiának* hagyja végrendeletileg.

1760-ban Sellye-Tolnai János kincstári igazgató is jogot formál a birtokhoz s pereli Losonci Bánfi Farkas kormánytanácsost, Ferencet, krasznavármegyei főispánt, Boldizsárt és Imrét, valamint nagybarcsai Barcsai Györgyné Naláci Sárát.

Az 1808-ban eszközölt összeíráskor még a következő nemes családok birtokoltak ott: Kozma, gróf Rédei, gróf Teleki, br. Wesselényi, br. Kemény, gr. Andrási, Orgován, Botos, Miske, gr. Kornis, Boér, Aracsai Kovács, Láposi és Ördög családok.

Folyóvíze a *Seredenke*, mely a Meszes testéből fakad.

Kraszna-Horvát község hajdan nem azon a helyen feküdt, ahol most. A Kraszna folyó mellé, egy nagyon szép völgybe, csak később költöztek a lakosok, miután a dúló hadak többször megsemmisítették, éppen az útnan fekvő helységet. Régi helyén, a Csucsá-Nagy-Károlyi állami út mentén most csak korcsma (Berbécs), és két kis tanyai házikó van. E helytől egy kilométerrel bennebb fekszik a falú, melyen a Kraszna folyó kanyarog keresztül. Körülte szelid emelkedésű erdős dombok s szőlőtermő hegyek emelkednek. A szőlőhegyek egyik kiemelkedő pontjáról (a Csúposról) elragadó kilátás nyílik a búbajos völgyre, a kékes színben ívelő Rézhegységre, a somlyai Magurára s a Meszes egy nagy részére. Valóban felségesebb panorámát — ily tágas körrel s annyi változatossággal — keveset találunk az előhegységek zónájában.

A község lakosságának száma 700; nagyobbára magyarok és oláhok. Hajdan tiszta magyar község volt. Sok vendégszerető nemes birtokos lakta s az itt rendezett dáridók, (névnapok, vadászatok stb.) egész vármegyében híresek voltak; azonban a turista ma is talál itt vendégszerető családokra (Tompa, Osztricza, Matolcsi, Balog, Buhl stb.), kik még nem feledték el az ősi virtust.

A község neve okleveleinkben 1270-ben említették először, midőn István király kiveszi a várjobbágsági kötelék alól; eladdig Kraszna várának tartozéka volt.

1353-ban Lajos király a horváti birtokot Báthori Lászlónak adományozza. Birták a Jakcsiak, a Récseiek (1449); később (1461) a király el akarja adományozni Tót Istvánnak, de tiltakozik az ellen Horváti Peres László nevében Rátoni Albert.

1471-ben Mátyás, Keczei Szele Mártonnak adományozza hű szolgálataiért. Birtokolják Keczei Szele, a Peresek (1553), Serédiek, Alaghiak (1554.)

A krasznavármegyei Horváth-birtok tizedét Báthori István lengyel király a Bánfiaknak adományozza.

Birtoklásának történetében csaknem azokat a változásokat találjuk, mint már az előbb említett községeknél. Az 1808-ban eszközölt összeírásban a gr. Teleki, Matolcsi, Butyka, Dul, Jakab, Szilágyi, Katra, Ujfalvi, Gyulai, Szabó, Virág, Málnási, Vajna és Szegedi nemes családok vannak felemlítve.

A község református egyháza régi építmény, — dr. Petri Mór — véleménye szerint — a gót stíl utolsó idejére tehető, tehát a Hunyadiak korára. A templom egyik gyámoszlopába a Báthoriak cimere van bemetszve s egyiken a feszület nyomai láthatók, ami bizonyítja, hogy a reformáció előtt épült s a római katolikusoké volt. Az egyház sokáig tengődő életet élt s mint Kraszna filiája szerepelt. Ma ismét föllendült; jeles papja van, ami a magyar-

ság erősödésének, terjeszkedésének biztató jele. Egyházi felszereléseik közt értékes darabok vannak; egy belül aranyozott kókuszdió-pohár (1703); ezt gr. Toroczkai Pál és neje Teleki Juliánna családi ereklyéik közül adományozták 1834-ben; egy ezüst, talpas pohár, gr. Teleki Lajos és gr. Toldi Sára ajándéka 1782-ből. Orgonáját gr. Toroczkai Pál és neje br. Bruckentál Ilona, özv. br. Bruckentál Mihályné Wesselényi Anna készítették s ugyan ők adták az értékes, szép urasztali terítőket. Előkelő nemeseink, úgy látszik, hogy a multban több hitbuzgóságot tanúsítottak, mint ma s ennek köszönhetjük, részben nemzeti fennmaradásunkat is. Sok erő rejlik a vallásos hitben s különösen rejlett a multban, mikor mondhatni csak az egyház és iskola örködött drága nyelvünk fölött s az adta át szent örökségül a jelennek.

A községnek folyóvizei: a Kraszna és a Seredenke.

Néprajzi adatait az „Erdély“ előző évfolyamaiban leírtam, de ez alkalommal egy pár pohár-köszöntőt jegyzek itt föl, mely a mi népünk humorát illusztrálja.

A paraszt multságokon rendszeren csak egy ivó pohár van; abból iszik legelőbb a házigazda (régii magyar szokás, annak jelzésére, hogy biz' azt a poharat más is kiürítheti, mert nincs benne méreg), azután a többi vendég. A jelenlévő ritmus-mondó (ritka helyről hiányzik), mikor kezébe kerül a boros pohár, rágyújt a következő verses mondókára:

„Ó, te szív vidámitó,
Ember bolondító,
Asszony rongyosító,*)
Erszény horpasztító,
Zsidó gazdagító:
Nagy erővel birsz te!
Tennap vót egy hete —
Egyik sánctól, a másikba
Vittél éngemet;
De én ezért megbüntetek
Tégedet!
Felviszlek egy nagy magas hegyre . . .
(Főlemeli a poharat.)
Vót apámnak egy ökre,
Meg egy számara . . .
Most már: mars bele
Az áristomba! . . .“
(Kiissza a pohár tartalmát.)

Tréfás pohárköszöntő ez is:

„Adjon isten száz szerencsét,
Hatvanezer köből lencsét,
Télbe jó meleg kemencét,
Nyárba teli borral pincét!
Szerusz, Szilágyi —
Szakmári módra **)
(Kiissza a bort s gyorsan utána hadarja.)

*) Az ember mindig férfit jelent a népnél.

**) A szilágyságiakkal régi idő óta heccelődnek; sok népies adoma beszél erről. A szerusz, szakmári módra, annyit jelent, hogy „coki a házbúl.“ A szilágyságiak rájuk fogták, hogy a vendégségből e szóval akolbóltják ki egymást a jó szathmáriak.

Kilenc pátra, hat figura,
Aki nékem eztet elmondja, —
Egy liter bor az ára!“ . . .

De menjünk át a Seredenkén, mert csak ez a kis patak választja el Kraszna-Horváthtól *Petenye* községet. Egyike ez a vármegye legkisebb helységeinek; lakóinak száma 322, kik magyarok és oláhok.

Okmányaink 1484-ben említik legelőbb, mint a Szentannai István s testvérei birtokát, kik közül Miklós (1495-ben) elcseréli Balázs testvérének Kolozs-, Tordamegyei és marosszéki birtokaiért.

1808-ban Petenyéről összeírták a br. Kemény, gr. Rédei, Boér, Botos, Miske, gr. Kornis és Kozma birtokos nemes családok tagjait.

1847-ben lakóinak számát 820-ra teszik, kik közül 643 volt református magyar.

Határ részei: Iszek (szurok), Lándzsa, Potyogó, Kerekerdő, Páskuj-szőlő, Kis-bogár, Csere, Lökös, Csúpos, Disznóregy. *Szőlőhegyei:* Gsúpos, Hegyes, Szent-Mihály-hegy és Szőkés. *Patakjai:* Seredenke, mely Kr.-Horvátznál szakad a Kraszna-ba és a Kis-bogár-patak.

Most betekintheünk a „Betekincs“ csárdába, hogy azután 5 kilométernyi gyalog, vagy kocsiuúton, gyönyörű környezetben, beszálljunk a kies fekvésű *Kraszna* nagyközségbe, ahol fáradalmainkat kipihenhetjük. Itt vannak tiszta, jó konyhájú vendéglők, jó társaság és szép magyar nép.

A kolozsvári Bükktetőn.

A szokás hatalma nyilatkozott meg abban a mulasztásban, hogy a kolozsvári magántisztviselők által rendezett bükktetői és árpádcsúcsi kiránduláson — Pünkösöd másodnapján — még a kirándulást rendező tagok is távollétükkel tündököltek. Pedig az E. K. E. vezetősége gondoskodott, hogy a kirándulás minden tekintetben sikerüljön s a vezetésre maga vállalkozott, azonban a kitűzött időre a magántisztviselők közül férfi egy sem, csak két hölgy jelent meg a találkozás helyén. Az urak bizonyára már úgy megszokták az irodák levegőjét, hogy a májusi lombozattal ékeskedő erdők s az ózondús, tüdőtágító levegő nem csábíthatták ki a puha párnák közül.

Az E. K. E. azonban elvállalt kötelességét teljesítette s a jelentkezett két hölgygel is elindult a remek májusi reggelen, amikor az azurkék égboltozaton még egy báránnyel sem mutatkozott. Enyhe reggeli szellő tette kedvessé a gyalogsétát s a hegytetőn csakhamar kitérült a remek látókép, melynek teljes nagyszerűségében csakis ily reggelen gyönyörködhetünk. Feledhetetlen szép látvány, amint a keleti látóhatáron a lankás hegyoldalak változatos képei, északon az „Ünökkő“ fehéren csillogó csúcsa, a nyugati részen pedig a széles „Öreg havas“ s a fenségesen büszke „Vigyázó“ félig még hóborította oldalain törnek meg a napnak sugarai. Oly tiszta a reggeli levegő, hogy

jó látócsűvel a fenyvesek remek példányait egyenkint is ki lehet venni s látni lehet a törzsek bizonyos magasságáig a hó réteget, mely még most is, oly távolból, félméter magasra becsűlhető.

A „berbűkház“ hatalmas tölgyei kellemes sűrű árnyékot adnak s az alattuk elhelyezett asztalok mellett jól esik megpihenni és a megtett ötnegyed órai út után a második reggelit elfogyasztani. Az erre következő séta az erdő üde lombátora alatt, hogy mily lélekűdítő, itt minek ismételjem? Találnék sokat, kik nevetve gűnyolnák ki rajongásomat, az a csekély rész pedig, aki a természetben gűnyört talál, azt a helyet inkább maga is felkeresi, mintsem leírását elolvassa.

A harmadik reggelit már az E. K. E. bűkketűi menedűkházának szellűs tornácán költötte el a társaság, miközben az erdő mélyéből felhangzó vidám kacaj, harsány dal és pajkos zene hangjai verték fel a bűkk őriások csendes világát. Ez a hangos társaság, mintegy 25 tag, a városból még éjfélkor felkerekedett két elemozsiát hordó szekérrel, nagyobb és aprűbb kirándulűkkal és nyolc tagból álló műkedvelű zenekarral, kik már a hegygerincen üdvözöltek az isteni pompájában felkelű napot.

A délelűtt folyamán az E. K. E. turista lakházától 40 percnyire, a lombok által árnyékolt és jűghidegen folydogálű „Majlath-kút“ forrűsvizéből üdítette fel magát a társaság s a természetesen összeborulű lombátorral fedett sétaúton csak a déli órákban tért vissza, hogy az ebédet elköltse.

Ott idűzése alatt kellemes szórakozást nyujtott, a „Majlath-kút“ fölűtti tisztáson, a letelepedett és három-negy csoportban nagy máglyák mellett szalonnát, hűst és palacsintát sűtűgetű és dalra kelt felsű-szenűtcai polgárok családjáiból állű víg kirándulűk, kik a pihenű napot, egy soha nem feledhető kellemes idűtűltéssel akarták megűrűkiteni.

A mint a nap nyugat felű hajolt, az árnyékos úton sétált fel a társaság, az E. K. E. által az Árpád-csűcson emelt messzelátű-toronyból kínálkűzű körkép megtekintésűre, de mikor odaért, a nyugati égtájon sűriűen gomolygű és vad haraggal tornyosulű fellegek fenyegetű, de remek látványában gűnyűrkűdhetett. Amint a ránk rohanű szűlvihar a fák sudarait erűsen lehajtotta, a toronytetejűn állva, azt az érzést keltette bennűnk, mintha a torony velűnk egyűtt fel akarna dűlni. Igyekeztűnk is vissza.

Alighogy földel alá jutottunk, bűmbűlt a szűlvihar s ott a hegytetűn mutatta meg leginkább erejét, mert a kemény derekű bűkkűk ropogása s a küzdelem legűzűtű áldozatainak dűbűrgű összeomlása egűszítettek ki a természet fensűges jűtékat. Emellet a felvonult terhes fellegek villám-tűzijűtéka s a rákűvetkűzű földet rengetű dűrdűlűések keltek versenyre a szűl üvűltésűvel és az erdő nyűgve hangzű zűgásával.

A menekűlűk sűrű rajokban érkeztek az erdő mélyéből s ugyancsak áldották az E. K. E. gondoskűdését, mert az egytűmegben omlű vűztűmeg nem szakadt a nyakukba. De felvonult a zajos társaság és a zene víg hangjaira a környék népe is, nem ijedvűn meg a zivatar és esűtűl, mert már tapasztalatot szerzett, hogy a jól megrakott kosarak tartalmából rendszerint nekik is bűven szokott jutni.

Az esű által lehangolt kedűlyeket egy mulatságos jelenet ismét az elűbbi víg hangulatra derítette, mert az összegűyűlt oláh legűnyek kűzűl valamelyik benevűn a hosszú asztal mellett koccintgátű társaságra: „Váj gye mine, áicse kopilu drákului.“ (Jaj nekem, itt az őrdűg fia!) kűtségbeesett ordítással futott el a szakadű esűben, kerítűseken és árkokon keresztűl.

Szinte megrűműlt a társaság a váratlan jelenetre, amig nevetve magyarázta meg az egyik, télen vadászni szokott kirándulű a dolog törtűnetét. Ugyanis a télen egy alkalommal nagy hűzivatarban érkeztek meg a menedűkházhoz s felakasztva fegyvereiket, a fűtűt szobában melengedtek fűl elgűmberedett tagjaikat. Lovaik a szekér elűtt letakarva álldogáltak. Egyszer beszűl

valaki, hogy az egyik fegyver eltűnt s az egyik ló a hámból ki van vetkőztetve. A lopás nagy zavart okozott s keresték a tettest, miközben a zord idő vagy 8—10 környékbeli oláh parasztot is beszorított a menedékház tornácára. Nagy volt a gyanújuk, hogy azok között lesz a tolvaj. Mikor a keresés eredménytelennek bizonyosodott, az elbeszélőnek egy ötlete támadt s állította, hogy a lopott holmit megkeríti. Megkérdezték a környékről odaszorult oláhok neveit és sorban felírták. Akkor ő — az elbeszélő — felszólította társait, hogy a sarokban álló négyyszögű kis asztalra mindenik tegye rá két kezét, hogy az ujjai összeérjenek. Így is tettek s úgy intézték a dolgot, hogy holmi hókusz-pókusz mellett az asztalka jobbra és balra billent egyet-kettőt. Mert azt magyarázta meg oláhhul az illető, hogy a felírt neveket egyenként olvasni fogja s a melyikük a tolvaj, annak a neve olvasásakor az asztalka háromszor fog az ajtó felé billenni s ez azt jelenti, hogy az a tolvaj, azt a szolgabírósnál bejelentik. Megkezdték a játékot. Az első három név felolvasásakor nem mozdult az asztal, de amint ismét olvasni akarja a negyedik nevet, egy ficsur befut a konyhából s jelenti, hogy a tornácon függ a fegyver, a hám és még egy újdonaúj szűr is. Nagy volt az öröm és kacagás, mert az asztaltáncoltatástól megrémült tolvaj nemcsak a fegyvert s a hámot, hanem a máshol ellopott szűr is visszalopta oda, ahonnan nem is hiányzott. Az elfutott derék frátye megismerte az ablakon keresztül a téli varázsló vadászt, akit ő az ördög fiának tarthat azóta.

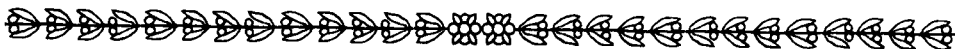
E mesétől ismét jobb hangulatba jött az összeszorult társaság, de a hazamenetelre is gondolni kellett. Azonban az eső szakadt, az égiháború ki-tartott s így abban történt megállapodás, hogy az éjjelt, ha szorosan is, ott kell tölteni e menedékházban, mert az erdőben korom sötét lett.

Tíz óra felé azonban szünni kezdett az eső s három merészebb turista — előrelátásból hozott kézilámpával — nekiindult hazafelé, de nem az erdőn át, hanem a felső uton a „Felek“-tetőnek. Ám az eső csak azért szünetelt néhány percre, hogy a pihenés után újult erővel csapkodjon s így értük el a metsző hidegszél sivitása mellett „Felek“ községet, hol megtalálva a tordai országútra vezető ösvényt, nemsokára már szilárd talajon haladtunk és megkönnyebbülve pillantottuk meg Kolozsvár ragyogón kivilágított területét, mely látvány még ily keserves helyzetben is elbűvölt mindhármunkat.

Éjfél kongott a Mátyás-király téren az öregharang, amikor a fényesre mosott aszfaltjárdák biztos talaján azzal váltunk el egymástól, hogy a magán-tisztviselők valódi kecskebéka előérzettel előre megsejtették a nagy veszedelmet s szépen otthon maradtak.

A hegytetőn maradt társaság pedig megvárta a hajnalt, amikor a felhő már eloszlott s derült ég alatt az utakon bőven álló tocsogók között másnap reggeli nyolc órára szerencsésen hazakerült.

Tanács József.

Különfélék.

Erdély idegenforgalma.

Jóllehet országrésziünk, mint turista vidék, páratlan a maga nemében és e kedvező körü-

mény ellenére még saját nemzetének fiait sem tudja kellőleg magához csábítani. Hazánk turista-eleme talán azért nem keresi fel tömegesebben Erdélyt, mert

az utazás az olcsó zónadijszabás mellett is átlag több költségbe kerül, mint a hasonló viszonylatokban lévő külföldi turista-kirándulások, melyek jóval magasabb személydíjszabási díjtételek mellett szerényebb költséggel fedezhetőek. A külföldi szakkörök régóta belátták, hogy az idegen — s főleg az olcsó turistaforgalmat csak úgy lehetséges valamely vidékre terelni s azt lényegesen emelni, ha a vasúti tarifát a minimumra leszállítják. Éppen ez okból a rövidtartamú nyári bérletjegyek svájci mintára kezdenek külföldön hódítani. Ha már egyelőre az egész országban nem is, de legalább az exponált királyhágontúli részen lehetne életbe léptetni az olcsó félhavi és személyre szóló bérletjegyeket. — Ennek értelmében az indulás és hazautazás (egyszer) Magyarországon bármely vasúti állomásáról megtörténhetnek, a többszöri illetve korlátlan utazás (meghatározott időn belül) csak Erdélyben engedtetnék meg. Ezzel Erdély idegenforgalmának az emelésére újabb kísérletet lehetne tenni, mely magyar nemzeti szempontból kiváló figyelmet érdemel. Ajánljuk a kérdést szakköreink pártfogásába.

A magurai villák. (Kolozsvár-megye).

Talán legtalálhatóbban *Vusváry-fürednek* nevezhetnők a magurai villa-telepet, mely mint klímátikus üdülőhely nyáron át előkelő társaság színhelye szokott lenni. Gróf *Wass Albert*, *Horváth Kálmán* t. bír., özv. dr. *Farkas Gézáne*, özv. br. *Kemény Gézáne*, *Szilvássy Béla*, dr. *Óváry Eleméne*, gróf *Bethlen Károlina*, dr.

Kolosváry Sándor e. tanár, *Merza Lajos* kir. tan. nyaralói és az erdőöri lak hat szobás vendéglője július hóban egymásután népesülnek be és teszik élénkké e havasi telepet, melynek fejlődését a rendszeres kocsiközlekedés nagyban elősegítené, s ha az erdőkincstár maga, mint tulajdonos egy turista-lakot is építtetne az átmenő turisták számára, akkor rövidesen turista középponttá válnék.

Itt csak *Merza Lajos* buzgó választmányi tagunk villáját mutatjuk be, kinek ígéretét bírjuk, hogy automobilos kirándulásairól folyóiratunkban koronként be fog számolni. A csinos nyaraló képét egyuttal azzal a cézzal is tesszük közzé, hogy annak, a ki kedvet kapna az építtetésre, az E. K. E. esetleg szívesen följajánlja közbenjárását.

Néphiedelem egy hunyadvármegeyi tengerszemről.

A hajdan *Kisbánya*, jelenleg *Boica* néven ismert bányavárosához két *Magura* nevű mézstető szűk rése nyit „Kököz” (*Intre Piatra*) néven utat.

A jobb parti, vagyis a krecsunyesdi (*Karácsonyfalvi*) *Magura* durván legyalult hegyhátán kútszerű ravaszlyukak azaz dolinák fogják fel a légköri csapadékokat, melyek tavaszi olvadáskor úgy nyárderekáig elapadó kis tóvá gyülemlenek össze. Azonban a *Barlang-falvak* (*Pestere*) és *Kisbánya* (*Boica*) közé ékelődő *Kis-Magurán*, helyinévén a *Magulicsán*

a néptől feneketlennek képzett állandó tengerszem (jézer) létezik, mely a kigyóból átvedlő sárkány (balaur) tanyája.

Ezt a rettenetes szörnyeteget és a vele szövetkező *Salamonár*-t, ki nem más, mint az oláh néphit garabonciás diákja: ismerteti *Téglás Gábor* az „*Ethnographia*“ egyik legutóbbi füzetében.

Ha valamely kigyótanyán, mint a milyen a *Magulicsa* üregesedésben is előfordul, egy kigyó drágakövet talál nyelni, rohamosan átalakul s megnő, nyaka vastagra fuvódik s ha aztán az ilyen sárkánynya alakulni kezdő kigyó hét esztendőre a jézer fenekére beáshatja magát, akkor szárnyakat, karmos lábakat, lomboszerű farknyulványokat és hétszeres fejsorozatot kap s lesz belőle a sárkány (balaur).

Ez a szörnyeteg a néphit szerint az egész vidék réme, mely legelésző állatok elrablásával, emberhussal s főként fiatal serdülő leányok husával enyhíti falánkságát. A tengerszem tükrének a fodrosodása jelzi a sárkány kifejlődését. A *balaur* rettegett hírét még félelmetesebbé teszi a *Salamonár*-hoz való viszonya.

Ezt a fogakkal világrajött csodaszülöttekből neveli az ördög, egy-egy ördögiskolában 10 gyerek tanul sőtét barlangos odukban, hol hét esztendőes korukig oktatja őket az ördög mindenféle emberrontó gonosz varázslatra. A legügyesebbet vagyis az első eminenszt közülök az ördög felküldi az emberek közé, ebből lesz a *Salamonár*. Mint koldusdiák barangolva tudákos, furfangos eszejárásával, titkos írásjelek ismeretével tűnik ki s a ki vele jól bánik, mit többnyire a szegény emberek részéről tapasztal, azt megjegyzi, nemkülömben a könyörtelen házigazdák fogadtatását is.

A szivtelenséget gyakran jégveréssel, felhőszakadással, fergeteggel szokta megboszulni.

Van a tarisnyájában egy bűvös aranykantár, ezzel siet a *balaurt* hatalmába keríteni. Ugyanis befagyasztja varázstudományával a ten-

gerszemet s azon léket verve, oda csalja a sárkányt, melynek a résen kidugott fejét a reá röpitett kantárral rögtön kezessé teszi.

A sárkány a jégpáncélt összemorzsolja, mire a *Salamonár* hátára pattan és kezdetét veszi a fergeteg, mely a *Salamonár* jótevőinek a házatáját sajátságos módon kikerüli, míg másutt borzalmas pusztítást viszen véghez. — A nép ilyenkor a félbenmaradt Garabonciások, az úgynevezett *kövezők* (pietrari) varázshatalmához folyamodnak, kik varázsmondások közben az első jég szemek potyogásánál előrerántják kaszájukat az eszterháj alól, melylyel hétszeres keresztvágást mérnek a fenyegető vészfelhők felé.

Ha a varázslat sikerül, akkor a szélvihar másfelé veszi irányát és az így hajtó erejétől megfosztott *Salamonár* sárkány-paripájával együtt hanyathomlok alázuhan valamelyik kimagasló csúcsra s az utána omló jégfelhők agyonsujtják őket. Azonban hasztalan pusztítja el az ügyes kövező a balaurt és *Salamonárját*, mert a *Magulicsa* jezerje újat nevel helyébe s kipusztíthatatlan fészke a sárkányoknak. A környék sok barlangja pedig az ördög tanyahelyéül kínálkozván, a *Salamonárképzés* se szenved hiányt. Ezért indul ki a néphit szerint a Maros mellék jégverése oly gyakran a boicai bányaság felől, mert az erdőpusztítással elkopárosított mézszirtek gyors hevülésével és kihülésével járó meteorologia szélsőségei következményeit egyszerű eszük föl nem éri. A Hunyadvármegyei Érchegység névtelen kis tengerszeméről ezeket a néphiedelmeket jegyezte fel *Téglás Gábor*.

Havasi gazdaságok.

A „Német alpesi egylet“ értesítőjében érdekes cikkely jelent meg arról, hogy az alpesi egyleteknek a havasi pásztorkodás rendszeres tanulmányozására is ki kellene terjeszkedniök. — Ez a nomád, illetve fél-nomád gazdálkodási mód a havasok

közt sokféle szempontból figyelmet érdemel, amennyiben az ősfoglalkozások számos primitív bélyegét hordja magán. — Prof. *Sieger*, mint a cikkely írója, föl hívja az érdeklődést a pásztorkunyhók magassági határaitra, melyek jórészt a legelők fekvésétől és az éghajlati viszonyoktól függenek. Akárhány helyen egy-egy erdő kellős közepén ugynevezett erdei legelő terül el, mint a minők a svéd őserdőkben *Ahlenius* szerint nem ritkák. — Az olasz „baitone“-k vagyis nyári falvak ugynevezett közbeeső állomások a havasi legeltetés és a téli tartózkodás közt. Egyes falvak lakói állataikkal folytonosan vándorolnak, mint ahogy ez Svájc egyes vidékein tényleg fönnáll. Ez a vándoréletmód szolgálhat alapul a hegyi lakók gazdasági viszonyainak megfigyelésére; a havasi községek házai és a pásztorkunyhók építészeti formája és a foglalkozási eszközök elütő típusai egytől-egyig érdemesek az összehasonlításra. — Turista szempontból azonban sokkalta fontosabb az ugynevezett *havasi hágók-nak*, mint a havassal való közlekedés összekötő kapcsainak a jókarban tartása, mi első sorban a havasi legelők pásztoraik az ösvénytaposásából nyer némi állandóságot. — Ezeknek a havasi átjárókul szolgáló pásztorútnak természetes állomásai a pásztorkunyhók, melyek az Alpok gyalogúthálózatának ma is jó részét alkotják. — A havasi állattenyésztés nyomán keletkezett gyalog-ösvények ma is sok helyen az egyedüli közlekedési utak a hegyi és völgyi lakosság között. A vadászterületek szaporodása sok tekintetben apasztja a pásztorkunyhók számát s az így leszoruló pásztorelet maga után vonja a havasi átjárók

gyalogösvényeinek az elhanyagolását. Ezek a gyalogútnak, illetve útcasapások még azért is fontosak, mert eredetileg sok tekintetben egyikvölgytől a másikig a szabadon álló magaslatokra kiterjedő őstelepeknek az összekötő útjai voltak veszélyes hegyszakadékok, mocsarak, tavak, sűrű erdők kikerülésével. Az erdő birtokával halad párhuzamosan a pásztorkunyhók tulajdonjoga is, melyek politikai és nyelvhatártól eltekintve úgy építési stílra, mint be rendezésre igen régi nyomokra vezetnek, s egynémelyikök *Penck* szerint sok évszázad óta fennáll. — Az ilyen öskunyhók környékét *Ratzel* ásatásokra hálásnak tartja.

A havasi pásztorelet ilyen beható tanulmányozása nálunk se volna háládatlan föladat, mert sok ősi jellemvonás és konzervált népszokás megismeréséhez vezetne.

A hegymászó kerékpározás elmélete.

A kerékpározásnál már sokan tanulmány tárgyává tették azt a surlodás okozta ellenállást, mely a kerékpárt haladásában gátolja. Itt ugyanis tekintetbe kell vennünk bizonyos egységeket, melyek a súlyt, a megfutott távolságot, a végzett munkát és az ellenállást foglalják magukban. Ilyen egységek a méter és a kilométer a távolságokra, a kilogramm a súly és erőművelet összehasonlítására, továbbá az óra az időtartam meghatározására. Legfontosabb egység azonban a kilogramméter; ha pl. egy kgr. súlyt függélyesen egy méter magasságba emelünk, akkor az elvégzett munka egy kilogramméternek felel meg. Ismételve ezt a gyakorlatot 2, 5, 10 kgr.-mal 4 méter magasságra, akkor megnégyszereződik az erő kifejtés, miért is csak a kgr.-ok számát kell a méterek számával sok-

szorozni, hogy a végzett munkát kgr. méterekben kifejezhessük.

A valamely mekánikus munka elvégzésére fordított időt is számításba szokás venni; az egy másodperc alatt létrejött kilogr. méterek összegét lóerőnek nevezzük. Ez a szám fejezi ki a kerékpározónak is a teljesítő képességét. Pl. a tavaly Grenoble-ban rendezett kerékpáros hegymászó versenynél egy 18 éves erőteljes tanuló 75 kgr. test- és 15 kgr. gép-súlylyal 2000 métert tett meg a céltontig és ugyanannyit vissza, ami 4000 m. emelkedésnek felel meg és így 4000X90 = 360000 kgr. m. óriási munkát végzett 7 $\frac{1}{2}$ óra azaz 450 perc alatt. A 450 percből leszámítva $\frac{1}{3}$ részt a leereszkedésre, akkor 360 perc, illetve 21600 mp. maradt a hegymászásra, ami 16—17 kgr. m.-ben fejezi ki a kerékpározó teljesítő képességét másodpercenként.

És ebben a számításban nincs benne a levegő és az út talajának az ellenállása, a gépnek a biciklizőtől legyőzni szokott úgynevezett passzív ellenállása, ami az előbbivel összevéve mintegy 19—20 kgr. m. munkának felel meg a kerékpáros részéről. Tehát a lóerőt 75 kgr. m.-nek véve másodpercenként: az illető tanuló teljesítő képessége a kerékpáron az $\frac{1}{4}$ lóerőt is meghaladta.

Ebből az a tanulság, hogy egy jó erőben lévő kerékpáros bizonyos kifizűött időtartamra másodpercenként egy $\frac{1}{4}$ lóerőt fejthet ki.

Tehát a testi erő és az annak alapjául szolgáló egészség a legjobb szabályozója a kerékpárnak, melynek gyakorlásánál az izmok erélyben, az ízületek hajlékonyságban gyarapodnak. Csak így lehetséges, hogy egy hegymászó kerékpáros 7 $\frac{1}{2}$ óra alatt a fentemlített erő kifejtést végezhesse.

Önmagunkban rejlik tehát az a természetes motor, mely eléggé képes arra, hogy testünket a bicikli útján továbbbítsa. Ennek az Istenadta motornak, a csodálatosan emelhető izomerőnek a szabályozásából, fejlesztéséből és gyakorlásából nyerjük egészsé-

günk, legfőbb javunk ama finom és mindig szolgálatkész eszközét, mely mint eleven energia pl. átszáll a vasparipa küllőire s a begyakorlás fokozatával lassankint akaratunktól függő mozgatóerővé alakul. Ez adja meg a felsőbbiséget a kerékpárnak a többi járóművek fölött.

A turisták és az alkohol.

Dr. *Schnyder* (Bern) az „Archives de Psychologie“ VI. kötetében beszámol azzal, hogy körülbelül 1200 hegymászóhoz juttatott kérdőívre 578 feleletet kapott, melyek értelmében 446 azaz 78 $\frac{1}{6}$ -a közönséges életben rendszeren élvez szeszes italt, 73 azaz 13 $\frac{1}{6}$ -a csak kivételesen, 54 azaz 9 $\frac{1}{6}$ -a nem él vele. --- 412 azaz 7 $\frac{1}{6}$ -a kirándulásokra rendszeren visz magával szeszes italt, 161 azaz 28 $\frac{1}{6}$ -a azonban nem visz. Mi következik ebből? az hogy sok hegymászó, ki a közönséges életben szeszes itallal él, a hegyek közt már mértékletes lesz. A legtöbben, kik alkoholt isznak magukkal, kijelentik, hogy jobbára csak végső szükségben és akkor is némelyek nagy óvatossággal veszik az alkoholt inkább csak mint orvosszert igénybe. A hegymászásnál való szerepét az alkoholnak dr. *Schnyder* 254 (44 $\frac{1}{6}$) kedvezőtlen 224 (39 $\frac{1}{6}$) csak nagy korlátozás mellett kedvező, 100 (17 $\frac{1}{6}$) kétségtelenül kedvező válasz szerint osztályozza. Az alkoholelленesek száma a gyakorlott hegymászók táborából kerül ki, mint a minők pl. a geologusok és térképelő mérnökök, kik tájrajzi fölvételeket és így a hegyek közt szellemi munkát végeznek. Pótlásul szolgál az erősen fölhígított tea sok cukorral, továbbá a kávé is. És míg az alkoholnak élvezeti italként vagy gyógyszerként való használata felől elágaznak a vélemények, addig a szeszes ital fáradtságot ellensúlyozó hatásába vetett hitet csaknem egyhangulag megdöntötte a tapasztalat.

Könyvesház.

A hegymászás története.

Pauer Károly dr. tollából egy „Az alpesi sport és veszedelmei” című tanulmány jelent meg Budapesten 12 rajzzal illusztrálva, mely az Alpok szikláinak tulajdonságaival, hó- és jégviszonyaival, a hó-, jég- és sziklatúrákkal és így általában a hegymászás dióhéjba foglalt nemzetközi és hazai történetével ismertet meg.*)

Éppen ezért megérdemli ez a könyv, hogy bővebben foglalkozzunk vele. Értekezését azzal kezdi szerző, hogy az emberi természetre a mérhetetlen tenger és égbenyuló sziklaóriások, mint a megszokott köznapi fogalom fölé helyezkedő nagy méretű természeti csodák, mindenkör különösen nagy vonzóerőt gyakoroltak. A hajózással kezdetét vette a tengerjárás, majd az Alpok megközelíthetlenségét is megtörte a kutató elme.

Kr. e. a III. században a kelták voltak az Alpok legelső látogatói, Cézár és Tiberius római császárok már hadjáratokat vezettek, de csak Hannibál történelmi nevezetességű átkelése (Kr. e. 218.) után kezdtek az Alpokkal megbarátkozni.

Annai bizonyos, hogy Kr. u. a II. században már számos ösvérrel és gyalog járható hegyi út volt használatban. A bányászat és a kereskedelem, majd az olimpiai versenyek, atletikai gyakorlatok és lovagi tornák közkedveltsége, ha nehezen is, de meghonosította az alpesi sport fejlődését. A *sport* szó ösgót eredetű és tornát, testedzést jelent.

A hegymászásra nem is találó ez az elnevezés, mert a sportnál a versenyzés, a nyerési vágy lép előtérbe, míg a hegymászó vagy turista, ha magával is foglalkozik: a természeti szépségekben gyönyörködve küzdi le

a fáradságokat. *Pauer* idéz is egy pár hegymásztót; pl. *Normaun Neruda* arra a kérdésre, hogy mi készíti föl a hegyekre, így felelt: „Mert örömöm telik benne.” Ha valaki azonban ködben is fölmászik egy csúcsra, akkor az egyéni ambíció sarkantyuzza meg a diadalérzetet.

A hegymásztót a csúcson holmi győzelmi mámor fogja el s csak akkor, ha ebből magához tért, élvezi valósággal a természet bájait, a szép kilátást, amely azonban mindig csak mint esetleges jutalom jön számba. Ezt mondja maga a szerző.

Déchy Mór az Elbrúz csúcsán érzett benyomását így határozza meg:

„Abban a pillanatban, mikor bármely téren is célunkat saját tetterőnkől elértük, az első benyomás az egyéni érzelmeké; érzékeink a külvilág helyett saját énünkkel foglalkoznak.

Az érzéki s szellemi működésnek ez a neme, mely az én-t helyezi a cselekvések középpontjába, tartson bár csak pillanatig, határozottan fennáll s csak később térünk vissza a tárgyhoz, mely a cselekvésre ingerül szolgált.”

Heer Oswald természettudós nyilatkozata a hegymászásról így hangzik: „A mit szellemem élvezett s magába szitt, ez az én fő kincsem.”

Ezután szerző rátér a hegymászás, illetve turistaság tulajdonképeni történetére, melyet a legrégebb időktől napjainkig vázol.

A novalesai *Anonymus* szerint a IX. században megkísérelték a szavojai Roccia Melone (4000 m.) csúcsát megmászni, mely azonban csak a harmadik kísérletnél sikerült, a midőn *Rotario d'Asti* oda följútván, a csúcson

*) Lásd bővebben J. Grand-Carteret: La Montagne à travers les âges.

egy azóta bucsújáróhelylyé vált kápolnát emeltetett. *Aragoniai Péter* portugál király a XIII. században a pirénei hegységben a 2785 m. magas Canigou hegyet mászta meg s lejövet mesélte, hogy a csúcson nagy tavat talált, melyből kődobásra sárkányok röpködtek ki.

Petrarca 1339-ben megmászta a Vacluse mellett emelkedő Ventoux-t. *Dante* is sokat említi a hegyeket. — *Beaupré* kamarás VIII. Károly francia király parancsára kötelek és létrák segítségével megmászta a Mont Aiguille csúcsát, a Dauphiné hét csodáinak egyikét. a XVI. században Leonardo da Vinci híres festő a Monte Rosá-n 3600 m. magasságig kúszott fel; a század közepén a svájci humanisták tanulmányozták az Alpokat, sőt Simler könyvében utbaigazításokat is olvasunk a mászóbot, a talpvasak, a kötél és a sötét pápaszem használatáról. Azonban, még a XVII. század végén is csak tudósok keresik fel, míg végre a XVIII. században Haller Albert, Rousseau, Lord Byron lelkes költői szavakkal magasztalják a hegyvilág bájait s az általános kíváncsiság végre valahára az alpok felé fordult.

A tulajdonképeni hegymászás bölcsőjében, Svájcban 1786-ban Bamat s dr. Paccard,²⁾ egy évvel később de Saussure mászták meg elsőként a Montblank csúcsát. Ennek híre megtört a közöny s már 1811-ben a Juugfraut, 1824-ben a Tödit, 1850-ben a Berninát és 5 évre rá a Monte Rosá-t gyűrték le a bátor hegymászók. 1865-ben a Matterhorn (Mont Cervin) felett is győzedelmeskedtek, ámbar ez a diadal 4 emberéletbe került s még se csappant meg a hegymászó szenvedély. Hogy a hegymászás terén kik jutottak legmagasabbra arról Lindenfeld „Hochgebirge der Ede“ című klasszikus művének 298. lapján olvassuk, hogy *Graham* megmászta a Himalája-hegységben a 7300 m. magas Kabrut.

Az „Erdély“ tavalyi évfolyamában (lásd. 9—10. sz.) pedig megemlékez-

tünk az amerikai Worckmannéról, ki nólétére a Nau-Kun-hegyláncban a hasonló nevű 7091 m. magas csúcsig jutott. Hogy sokszor a jégcsákánynak is milyen fontos szerep jut, mutatja az a rajz, mikor Pallavicini őrgróf a Gross-Glockner megmászsása alkalmával 1878 augusztusában 2500 lépcsőt volt kénytelen faragni.

Tekintve az úttörőknek a kezdetleges viszonyok mellett való rettenthetetlen vállalkozásait, hősi elszántságuk bámulatot érdemel. Magyar honfitársaink közül a Zsigmondyak és Déchy Mór, külföldi szakirodalmi téren is jóhangzásu neveivel az élén az alpinisták szép számával találkozunk. Ami a veszedelmeket illeti, *Pauer* Károly dr. sorba veszi a gleccserhasadékok, firnriánást, jégszakadékok, a hógörgeteget, kőomlást, a vihart, fagyot, ködöt és ráesteledést, mint *objektív veszedelmeket*.

Szubjektív veszedelmek illetve balesetek: a kicsuszás, kisiklás (havon, jegen vagy sziklán) és a lezuhanás, melyek nem rajtunk kívül eső okokból keletkeznek, — Ezek leginkább az ugynevezett *kúszó túráknál* fenyegetnek, melyeket szerző élénken fejtegetve oda konkludál, hogy a kúszás a valódi művészet, mely óriási gyakorlatot, feltétlen nyugodságot és hidegvért igényel, ezért a kúszók ugyszólván a hegymászás virtuózai. Az „Erdély“ 1905. évfolyamában megemlékeztünk Grataroli alpinizmust ismertető könyvéről, mely egy a VII. században élt Eginai Pál görög ambuláns orvos turista-tanácsait tartalmazza. — Ezek a menetelés miéntjére, a mászóbot használatára, a hómezőkön való gyaloglásnál hóvakosság ellen a feketeszín alkalmazására, jég régióban a szöges cipőre, köves vagy mocsaras helyen a falábbeli használatára, sziklák mászásánál pedig vastalpakra vonatkozólag még ma is elfogadható bölcs utbaigazításokkal szolgálnak. Ebből is látszik, hogy a hegymászás lassan meginduló, de tüneményes fejlődésének a

²⁾ Lásd a Francia alp. klub évkönyve (1902) és az Alpine Journál XIX. évf. (London).

távoli multba visszavezethető krónikája sok érdekes és tanulságos előzményekkel ismertet meg. Nem is folytatjuk tovább ezt a kimeríthetetlen témát, csupán levonjuk a szerző könyvéből a hegymászásra vonatkozó és a mi hegyvidékeinken is gyakorlati haszonnal járó következő regulákat:

1. A hegymászonak minden lépésre ügyelnie kell, miért is nemcsak a hegyvidék összes sajátosságait, de az egyéni biztosságot, sőt a veszélyek elhárítására illetve megelőzésére szükséges ismereteket egybefoglaló ugynevezett alpesi képzettség és testi rátermettség a hegymászás szakszerű alapföltételei.

2. A hegymászásra minden épszervű ember alkalmas, ha higgadtsága megengedi, hogy türelmesen az abc-n kezdje; az erőfeszítést mindenki csak addig fokozhatja, míg a testi ereje megengedi, mert jóakarát és iparkodás nem elég ott, a hol a képesség megszűnik.

3. A kezdő hegymászó azonnal rájön, hogy nehezebb terepen haladva gyakorlatra van szüksége, míg lépései, testmozdulatai ugynevezett reflex-mozgássá válnak.

4. A kezdő rendszeren sietve mászik, miért is szívműködése gyorsabb lesz és kénytelen minduntalan ziháló lélekzése miatt meg-megállani, hogy kifújja magát; erről a gyakorlat leszoktatja.

5. Aki az angol közmondás szerint menetközben sokat bámulja a kilátást, az túlgyorsan jár. Határozott, lassú ütemhez kell a járásunkat szoktatnunk, hogy 3—4 órán át egy húzamban tudhassunk hegynek menni, lehetőleg beszéd nélkül, mert a megszakított kilégzés a tüdőt és szívet fárasztja.

6. Menetközben lábunkra ügyelve mintegy automatikusan kell keresgelnünk lépéseink helyét, hogy a megbotlást és a kicsuszást kikerüljük. Lassanként megtanuljuk, hogy

a test súlypontjának a változtatásával a járás könnyed és az emelendő láb megterhelése mennél csekélyebb legyen.

7. Fölfelé menet a lábunkat alig emeljük s egész talpunkra lépünk.

8. Lefelé jövet lábunkat erősen behajlítva főleg sarkunkra lépünk s a járás üteme lehet valamivel gyorsabb, sőt néha szökdecsező is.

9. Az ügyes tornász a hegymászásnál előnyben van, mert a járáson kívül pl. meredek sziklafalon való kúszásnál, éles gerinceken való lovaglásnál, hasoncsúszásnál (áthajló sziklák alatt) stb. sok más olyan mozdulatra is lehet szükség, amely gyakorlott izmokat igényel.

10. Hegyek fel átlag 250—300 métert mászhatunk óránként; ritkább levegőrétegben, nagyobb magasságoknál (4—5000 m.) persze jóval kevesebbet. ³⁾

11. A hegymászásnál föltétlenül ajánlatos, sőt szükséges, hogy legalább hármásban induljunk a hegyek közé.

12. Ha hivatásos vezetővel járunk, természetesen övé a vezérszerep; tanácsait, intelmeit követni tartozunk kivált a veszély pillanatában. Hivatásos vezető hiányában mindenekeelőtt meg kell állapodni a vezér személyében, mert még egyenlő rangok között is csak egy személy uralkodhatik a társaságon.

Ezekben kívántuk vázolni azt a becses tanulmányt, melyet *Pauer Károly* dr. tagtársunk az É. K. E. turista könyvtárának megküldeni sziveskedett.

E szakmunkára még alkalmilag visszatérünk. Az Erdélyi Kárpátok bércein a magasabb hegymászó iskolát ha kevesebben is gyakorolják, ámde a *Negoj* és a *Retyezát* gleccseireit, jégmezőit, kőfolyásait az É. K. E. tagjai is taposgatják, miért is *Pauer* tanácsait haszonnal igénybe vehetik.

Za—la.

³⁾ Pl. a Csimborasszó 6800 m. magas, csúcsának 2-ik megmászása alkalmával az utolsó 150 méter 5 órai kúszásba került.

Egyesületi élet.

Az E. K. E. folyó évi kirándulásai.

III. Kányafő. Aturistavendéglőmegnyitása. Május hó 5-én félnapos kirándulást rendezett az E. K. E. központja a Kányafői turista vendéglő megnyitása alkalmával. Délután 2 óra 30 perckor igen mozgalmas volt a Rákóczi-kert (sétatér), mert a kirándulók a Rákóczi-utnál lévő hídnál nagy tömegekben gyülekeztek és csoportokra oszolva igyekeztek ki a Kányafőre. A hosszú tél után bekövetkezett gyönyörű verőfényes tavaszi nap mindenkit kicsalt a zöld erdőbe. A Törökvágás és Hója-erdő csendjét a kirándulók vidám zaja verte fel. A mozgalmas képet igen kedvessé és színessé tette a nagyszámban megjelent hölgyek serege. Délután 4 órakor érkeztek az E. K. E. népszerű turista vendéglőjéhez, ahol a kirándulók a legjobb kedéllyel költöttek el uzsonnájokat és gyönyörködtek a Szamos-völgy és az annak háttérében lévő hóval borított Gyalui-havasok látóképében. A kiránduláson nemcsak sok E. K. E. tag, hanem számos vendég is vett részt. A kirándulók száma mintegy 240 volt. Délután 6 ó. 30 p. indultak haza és a városba 7 ó 30 perckor érkeztek meg.

IV. Árpád-csucs. Egész napos kirándulás. Május hó 7-én rendezte az E. K. E. elnöksége a következő kirándulást a Bükk-tetői E. K. E. turista vendéglőhöz és az Árpád-csucson lévő messze látó toronyhoz. A kiránduló társaság reggel 8 órakor indult el gyalog az Arany János térről. A Holdvilág-utcán és Király-dombon át 10 órakor érkeztek a Berbéki erdő-órházhoz. Itt hosszabb pihenőt tartottak és reggeliztek, azután a gyönyörűen kizöldült és madárdaltól hangos Bükk-erdőn át 12 órakor érkeztek meg az E. K. E. turista-vendéglőjéhez, mely alkalomból ez lobo-

gókkal gyönyörűen fel volt diszítve. Az előre megrendelt pompás ebéd elköltése után kísértáltak a messze látó toronyhoz és annak tetejéről sokáig elmerengtek a hóval borított hegycsúcsok napfényben fürdő gyönyörű látóképén. 4 órakor visszatértek a turista vendéglőhöz, és rövid uzsonna után a Bükk erdőn, továbbá a Monostori erdőn át a legjobb hangulatban este 8 órakor érkeztek be a városba. A kiránduláson résztvettek Kovács Biri, Kovács Gézáné, Pap Mihály ezredes, Sárdi Lóric, Tanács József és M. Kovács Géza főtítkár.

V. Révi Zichy-barlang. Május hó 26-án rendezte az E. K. E. az idén ötödik kirándulását a révi híres cseppkőbarlanghoz. E kirándulás sikere az ez idei összes kirándulásokat felülmulata. Az egyesület tisztikarából Heppes Miklós kir. tábl. tanácselnök, Holló Károly jegyző, M. Kovács Géza főtítkár és több választmányi tag voltak jelen. Az összes kirándulók száma 42 volt. A reggeli személyvonnattal 7 óra 8 perckor indult el a társaság külön kocsikba elhelyezkedve. A majdnem 3 órai utazási idő hamar eltelt, mert a társaság a legkellemesebb és vidám hangulatban volt. A tavaszi verőfény és az erdőkoszoruzta bércek kedves zöld színe mindenkit jó kedvre hangolt. 10 órakor érkeztek meg a Zichy-barlang megállóhelyre, melynek szépsége mindenkit meglepett, ugyancsak az E. K. E. turista vendéglő s annak csinosága és a sziklakörnyezet, mely a vendéglő tornácáról szemlélve igazán gyönyörű. Rövid villásreggeli után csoportokra oszolva rendre megtekintették a barlangot és örömmel győződtek meg arról, hogy az abban való járás nem veszélyes és hogy a barlangnak szépsége valami felséges

és nagyszerű. A barlang megtekintése után megebédelték. Az ebéd alkalmával dr. Gergely Albert felköszöntötte Heppes Miklóst, mint az egyesület elnökét, Heppes Miklós elnök pedig a szépszámban megjelent hölgyeket. Azután Iszlai Márton az E. K. E.-t és annak tagjait, akik fáradhatatlan munkával igyekeznek a természeti szépségeket ismertetni és feltárni. Ebéd után M. Kovács Géza főtitkár vezetése alatt a turista ösvényeken át fölmentek a *Két-Püspök* sziklához, a honnan nagyszerű panoráma tárul a szemlélő elé. A kisebb barlangokat is megszemlélték, azután pedig visszatértek uzsonnálni a turista vendéglőhöz, ahol vig zeneszó mellett közben táncra perdülve mulatott a társaság 5 óráig és akkor legjobb hangulatban dalra gyűjtve indult el a gyönyörű helyről haza Kolozsvárra, hová 9 órakor érkeztek meg egy kedves nap emlékével. A kiránduláson résztvettek: Faik Irén, Grosz Ella, Simon Jolán. — Gerstenbrein Tamásné, Grosz Frigyesné, Klein Jenőné, Radó Elekné, Spáda Jánosné, Szabó Andrásné, Szöcs Edéné, Veres Károlyné. — Heppes Miklós kir. tábl. tanácselnök, E. K. E. elnök, Akeszman Albert, Baron Rezső, Beregi Menyhért, Braun Ede, Esztegar Kajetán, Fodor József, dr. Gergely Albert, Gerstenbrein Tamás, Glazsevszki Ádám, Glazsevszki József, Grosz Frigyes, Gyenes Sándor, Harmath Győző, dr. Hevesy György, Holló Károly, Iszlai Márton, Klein Jenő, Pap Kristóf, dr. Pálffy József, Radó Elek, Rausch András, Reschner Godofréd, Rosenfeld Géza, Spáda János, Szabó András, Szabó Jenő, Szöcs Ede, Veres Károly, Virágháty Gyula és M. Kovács Géza E. K. E. főtitkár.

VI. Alsó-Jára-Runkiszoros-Torockó (1 és $\frac{1}{2}$ napos kirándulás.) Junius hó 8-án és 9-én igen szépen sikerült kirándulást rendezett az E. K. E. a Runki hegyszakadéka és Torockóra. E kirándulás tervezete igen szerencsésen volt összeállítva. Mert abban egybe volt foglalva a kocsizás völgyi sétákkal, vízválasztó gerincek és tekintélyes hegyek meg-

mászásával, ezért a résztvevőknek olyan gyönyörűséget okozott, mint legmagasabb hegyeinknek megmászása és az azokon való gerincvándorlások, a melyeket a hegymászók a legnagyobb turista élvezeteknek tartanak. A kirándulók 8-án d. u. 4 órakor indultak el a Mátyás ház elől 5 kocsival. Szászlónáig a Szamos-völgyben haladtak. Ott balra térve másfél óra alatt elérték a kies Szent-László községet és onnan a Szent László pénz elnevezésű kövületből álló magas dombon át igyekeztek a Jára vize völgyébe, mindenütt gyönyörködve az ugynevezett Gyalui-havasok minden kilométernél változó panorámájában. Este 8 órakor érkeztek be Alsó-Jarába, ahol elszállásolás után sietve tértek éjjeli nyugalomra, mert a másnapi indulás hajnali 3 órára volt kitűzve. 9-én hajnalban folyt a készülődés. De levolt hangolva a társaság, mert sötét felhők borították az égboltozatát. Tekintettel a bizonytalan időre a társaság két részre oszlott. Ötön lemondottak a gyalogolásról. A kocsiknál maradtak, hogy a Jára-völgyben tovább menve Torockóra érhesseken. 9-en pedig hajnali 3 ó. 30 perckor neki indultak a 676 méter m. Akasztófadombnak, hogy azon át a Kis-oklosi völgybe érkezzenek, melynek vize az Aranyosba fut le. Alig értek fel a tetőre, kezdett szitálni az eső, de a vérvörös tányérral felbukkanó nap felvillanyozta a társaságot és jó kedvvel siettek be Kis-Oklos községbe. Ezután egy darabig a Kis-Oklos pataka mellett haladtak felfelé és azután felhágtak a Plesa gerincére, mely hegység 1018 m. magasságban emelkedik a magasba közvetlenül a Runki-hegyszakadék fölött. 7 órakor már Lunka fölött voltak. E néhány házból álló falu egy igen mély katlanban fekszik a Runk vize mellett. Borzalmas vízmosások futnak le e katlanban és a fiatal erdő üde zöldje teszi élvezhetővé, gyönyörűséggé a tájképet. A katlan felett szeszélyesen tagolt sziklabirodalom emelkedik. Az 1385 m. magas Skerisora uralkodik

a látóhatáron. Azonban a sűrű és mindegyre helyét változtató felhőgomoly nem engedte, hogy egész valóságában mutassa magát a szikla orias. Meredek és sikos kigyozó ösvényen 7 ó 45 perckor érkeztek le Lunkára a kirándulók és pihenés nélkül siettek be a Runki szikla szakadékba, a mely felett tiszta volt az ég és így a legszebb időben haladhattak végig a szoroson. A szorossal szemben a köznép által Ordásnak nevezett sziklaóriás emelkedik, mely fantasztikus képével folytonosan kísérté turistáinkat. A runki szorosból 10 órakor már az Aranyos-völgyébe érkeztek le és a kitünő uton 11 órakor a folyó jobb partján lévő Vidaly község vendéglőjében költötték el rövid ebédjüket. Innen tovább indulva Vidaly patak medrében haladtak felfelé a Vidalykő alatt az Édeskőre, a melynek 918 méter magas nyulványáról a Vidalykő teljes közelségben az Aranyos-völgye mellék-völgyeivel, a hóborította Öreghavas, az Erchegység gyönyörű körképével jutalmazták a társaságot a két és fél órát tartó fárasztó hegymászásért. Innen a Csiblokra ereszkedtek le, hogy végig tekinthessenek a festői torockói völgyön és a fenséges Székelykőn. Azután rövid félóra alatt Torockóra érkeztek, a tervezetben előirt pontos időre d. u. 3 órára, hogy találkozzanak társaikkal és hogy a kocsikkal Torda felé haza utazzanak. Tervüket azonnal nem hajthatták végre, mert a kocsival Torockóra utazott társak megelégtették a falu látnivalóit és elindultak a Székelykő megmászására. Ez utjokról a legveszedelmesebb ponton csak 4 óra felé érkeztek le, sőt a kocsisokat is anynyira meghatotta a Székelykő szépsége, hogy ők is felháltak arra. Késedelmes visszatérésük miatt csak 5 órakor indulhatott el a társaság a legjobb kedéllyel Borréven át Tordára. Tordáról pedig rövid pihenő után éjjélkor érkeztek haza Kolozsvárra. A gyönyörű és mindvégig tanuságos kiránduláson résztvettek; Kovács

Gézáné, Kovács Biri, Lázár Ödönné, Lázár Margit, Szabó Margit, dr. Ruzitska Béláné, Theil Frigyesné, Virágháthy Gyuláné, Lázár Ödön, dr. Ruzitska Béla, Szabó Miklós (Fiume) Theil Frigyes, Virágháthy Gyula és M. Kovács Géza E. K. E. főtitkár.

VII. Brassó-Keresztényhavas. (Egy napos kirándulás.) Az E. K. E. elnöksége tervbe vette volt, hogy Kolozsvárról kiindulólag Erdélynek messzibb vidékeire is kirándulásokat rendez. A kirándulási tervzetbe a Brassó mellett fekvő gyönyörű Keresztényhavast is felvette, mert azon a száz Kárpát-Egyesületnek igen szép turistasági kulturája van. A cél az volt, hogy a magyar közönség azokat a turistasági munkálatokat, a melyeket a szászok végeznek, megismerje és végül kedvetkapjon hasonló közhasznú törekvésekre. Sajnos, a bizonytalan idő miatt e kiránduláson csak Blaskovics Árpád és Solyom Rezső egyesületi tagok vettek részt. Kolozsvárról jun. 15-én este 8 óra 54 perckor indultak el. Tövisen átszállottak a gyorsvonatra és így reggel 5 órakor Brassóban voltak. Rövid reggeli után Brassón és a Salamonnyiláson keresztül kigyalogoltak a Keresztényhavasi menedékházhoz, hová 10 órakor érkeztek meg. A menedékháznál Brassóból igen sok szász kiránduló volt künn. Itt megpihentek és megvárták a míg a csúcsról a köd eloszlott. Déli 12 órakor megmászták a csúcsot, melyre 1 órakor érkeztek meg. Kirándulóink nem győztek betelni a csúcsról élvezett látóképpel. Ezen kívül igen kedves látványt nyújtott a hegyoldalokat nagymennyiségben borító illatos havasi rózsának bibor szőnyegszerű virágzása. Délután 2 órakor leereszkedtek a Tömösi-szorosba Tömös-állomásra, honnan a 4 óra 5 perckor induló vonattal utaztak Brassóba és onnan tovább az esti személyvonattal Kolozsvárra, a hová 17-én reggel érkeztek meg.

K. G.

Szerkesztő: Merza Gyula.